

СЛОВО

Просвіти

Без мови немає нації

slovo.prosvita.com.ua

ч. 43 (316)
27 жовтня –
2 листопада
2005 р.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Фото: Пилипенко

ЩО Є СПРАВОЮ УКРАЇНЦІВ?

Складається парадоксальна ситуація — більшість населення, корінний етнос, маючи власних виборних представників і Президента, зроду українця, просить у держави захисту конституційних прав, а політичне об'єднання "Свобода" формує всеукраїнський документ "Програма захисту українців".

Українці — заколисана нація: це нормальний природний ефект після тривалої колонізації, але порятунком полягає в пробудженні, навіть шляхом завдання душевного болю, — так швидше станемо діяльними. Світова глобалізація може застати нас спростоня і зробити керованими хоча б через примітивні телевізійні технології. Наша самотність є нашим захистом, обороною конкретних життєвих інтересів. Тому я не люблю тих, хто придумав і надживає терміном "титульна нація", яка дала "назву державі". Майже не чути: "Нація, яка відповідає за державу і якість життя в Україні". Отже, найперше повинна бути вимогливість до себе. Не треба брехати і підбріхувати російськомовним українцям, що вони насправді є українцями. Представниками етносу в повному розумінні можна вважати тих, хто завжди говорить українською, застосовуючи іноземну лише для комунікації зі світом, інтеграції у світове конкурентне середовище. Російськомовним українцям не треба робити "тижні української мови" чи слати книжки з добросердечної діаспори — їм треба дати відчуття причетності до народу, який ніколи не дозволить зневажати когось із поміж себе. Секрет української єдності не в громадянській політичній утвореності блоків — вона у християнському милосерді до брата. Наша віра — у щоденній молитві і дії: не зривайся мови, допоможи ближньому! Хто зрікається, мусить теж відчувати осуд більшості українців, а якщо зрікається вибраний із народу чи слуга народу при владі — завтра його повинен замінити гідний представник. Народ великий, особливо багато українців — є з кого вибрати. Народ винен лише в тому, що терпить і не тих обирає до влади, а еліта — в заплізуванні очей на прорахунки, в ідеалізації самого народу і відсутності системи оцінки становища України на полі світових змагань. Ми занадто довго балакаємо про національну ідею в таких же висловах, як і про дружбу народів колись. Нам потрібен добрий взірець нормального Українця, який не говорить про націоналізм, не захищається, а почувается

господарем на своїй землі. Не треба нам бути такими в організаціях — будьмо такими в житті і не даваймо це життя партачити нікому. Якщо кожен відчує себе українцем, нам не будуть потрібні якісь програми захисту українців: смішно спостерігати, як більшість населення просить меншу частину про захист мови, культури і своєї самотності. Але нас так привчили просити повітря для дихання, що мало кого це дивує...

Беру в руки текст "Програми захисту українців". Першим пунктом — вимога визнати геноцид українців злочином проти людства. Але актуальнішим є визнання цього самими українцями. Сто-совно голодомору ми не можемо чинити як грішники — простити, не усвідомивши і не оцінивши причетних за ділами їхніми. Статус злочину проти людства нікому не болять, окрім жертв. Навіщо нам передовсім міжнародне співчуття — формальне і холодне? Другим пунктом є вимога компенсацій репресованим і їхнім родинам не менше, як постраждалим від Голокосту євреям. А хто це зробить? Влада, в якій буде досить українців. Визнання вояків УПА і надання їм пільг нарівні з усіма учасниками війни теж можливе лише за наявності при владі рівноцінного числа українців, які б розуміли цю проблему не спрощено. Пункт щодо створення "Інституту катастрофи та героїзму українського народу" звучить так моторошно, що просто жах. Адже про катастрофу говорити не можна, щоб не наврочити, а героїзм, тим більше масовий, — звичайне бажання не вмерти в катастрофі, а вижити — це заперечення катастрофи. І знову, не варто копіювати євреїв, пропонуючи запровадження нагороди "Праведник України". Бажаючи стати ним буде так багато, що не стане золота Полуботка, особливо для фальшивих друзів українців.

Наступний пункт — про репарації за шкоду українцям від Росії як правонаступниці СРСР. Аби цього домогтися, мусить бути відповідна кількість українців при владі, які візьмуть на себе відповідальність зробити для цього Україну сильною і впливовою. Щодо заборони комуністичної ідеології як людиноненависницької, антиукраїнської і як такої, що завдала величезної шкоди українському народові, — все не так просто, адже за Конституцією жодна ідеологія не має пріоритету. Забороненою може бути та ідеологія, точніше політична сила, яка відверто діє проти Конституції, а її керівництво перебуває під впливом сторонніх

сил, лобіюючи чужі інтереси на шкоду економіці й добробуту громадян. Досить уважно вивчити діяльність сучасного керівництва компартії і соцпартії, інших подібних партій, заснованих на комуністичній ідеології, щоб підказати міністрові юстиції аргументи стосовно припинення їхньої реєстрації.

Найпоширеніша неконституційна дія — застосування в публічній політиці, в роботі виборних органів і Верховної Ради не державної мови. Наступний пункт — люстрація, але він буде лише декларацією, якщо при владі не вистатиме українців, аби реалізувати це на законодавчому рівні й на практиці. Далі — питання створення національного інформаційного простору. Для його реалізації треба мати більше українців у цій сфері і говорити народові, скільки вартують для його кишені нібито невинні ігри навколо українських ЗМІ, як це впливає на те, що українці чомусь на виборах обирають замало українців і потім скаржаться: незахищеність мови, культури і самотності. Українці не знають свого права і не усвідомлюють обов'язку домагатися прав. Серед маси громадських і політичних організацій немає серйозної роботи з пропаганди правового самозахисту українців. Правозахисні організації України готові захищати екологію, собак, жертв різного лиха і будь-кого, але не пробували, не вміють і, напевно, не готові захищати законні права українця. Висновок один: українці мусять знати закон, мати своїх юристів, зробити дієвими свої організації і мати свою правозахисну організацію — із захисту прав українця.

Практично всі пункти "Програми захисту українців" і весь захист прав українців узагалі неможливо реалізувати без умови, яка чомусь винесена наостанок: "Забезпечення пропорційного представництва українців в усіх органах влади". Останнє — органічний обов'язок самих українців. Усі українські проблеми з мовою, культурою і самотністю вирішуються дуже просто: українці повинні самі подбати, щоб їхні кращі представники були при владі, а також на ключових постах у суспільстві. Треба вибрати і підтримати людей, спроможних узяти на себе відповідальність за державу і водночас за вільний розвиток української самотності. Час відчувати себе більшістю і заявити, що українці в Україні відповідають за державу.

Володимир ФЕРЕНЦ,
м. Івано-Франківськ

До 100-річчя Одеської "Просвіти"

Стор. 4

Контекст вtrat архівної спадщини

Стор. 6—7

Незабутня Леся Трофимчук

Стор. 8

Олександра Коваль про нову ідеологію книги

Стор. 11

Донбас театральний

Стор. 13

УСЬОГО НА РАХУНКУ
ТАРАСОВОЇ ЦЕРКВИ —
737 550 грн. 48 коп.

КРАЄЗНАВСТВО

— *Пані Ларисо, як з'явилася ідея проведення таких конференцій?*

— Свого часу я створювала відділ краєзнавства в обласному центрі дитячо-юнацького туризму та краєзнавства, де пропрацювала п'ятнадцять років, паралельно викладала у школі, отож добре знала проблеми вчителя, керівника гуртка, керівника музею. Тому й прагнула реформувати роботу кабінету народознавства в кабінет українознавства та краєзнавства, де б акцент було зроблено саме на місцевому матеріалі. Спілкування з науковими установами підказувало необхідність адаптації дослідницьких наукових надбань до освітнього процесу. Сільська школа часто не має доступу до сучасних наукових розробок української регіоналістики, українознавства, і в той же час саме в селах проводяться цікаві краєзнавчі дослідження. Тут потрібна певна інтеграція. І наші конференції сприяють цьому.

Інша причина — стан громадських краєзнавчих організацій на Кіровоградщині. Краєзнавці — особливі люди. Кожен із них — особистість із власними поглядами, переконаннями, врешті, науковим доробком. Конференція дала їм можливість обмінятися інформацією, зблизитися для майбутньої роботи в музеях, архівах, громадських організаціях, поділитися своїми надбаннями з учнівською молоддю, студентами.

Найперша конференція, що відбулася в рік десятиріччя незалежності України, обговорювала ситуацію 1917—1920 рр. у нашому краї. Ця тема вивчається в курсі історії у старших класах, а вчителі не мають якогось систематизованого матеріалу. Його треба було накопичити. Тим більше, що з нашим краєм у цьому відрізку історичного часу пов'язані імена, якими активно цікавляться й у всеукраїнському масштабі. Важливо також змінити ідеологічні акценти щодо цього складного періоду, бо деякі вчителі користувалися ще тими кліше, що побутували за часів Радянського Союзу.

Спочатку краєзнавці до цього поставилися доволі скептично, і перша конференція не була багатолюдною. Але вже друга, яка розглядала проблеми історії нашого краю у XVIII столітті, викликала більший резонанс. Радянська історіографія, яка пропонувала нам варіант тих подій, трактувала їх виключно з російської точки зору: ось прийшли росіяни — і почалося життя. Треба було хоча б порушити ці проблеми з точки зору багатоглибшого трактування, багатонаціональності нашого краю.

Третя конференція розглядала питання культурно-освітніх процесів XIX століття в краї. До речі, краєзнавці найбільше досліджують саме цю тему. Минулорічна конференція, і це логічно, була присвячена 250-річчю заснування міста, хоча відбувалася вона як обласна. Матеріалу зібрано дуже багато: деякі доповідачі подали до збірки по три-чотири свої дослідження, хоча виступи обмежували одним.

Цього року конференція мала тему: «Актуальні аспекти дослідження історії краю 1920—1945 рр.» Практично ніхто не узагальнював цього періоду з нових позицій, а він дуже складний. Уперше у нас працювала секція науково-методичного забезпечення використання краєзнавчого матеріалу у

навчально-виховному процесі. Для вчителів це дуже важливо, бо в нашій області досі немає відповідних програм. Викладаються спецкурси, факультативи, працюють гуртки, а програм немає. Не менше нам потрібні підручники, посібники. У Запорізькій області, наприклад, випущено серію підручників з історії краю. Усі діти з четвертого по одинадцятий клас її вивчають. Сьогодні нам дуже потрібні підручники з історії краю та з історії міста. Миський голова, який вітав нашу конференцію, присвячену ювілею Кіровограда, пообіцяв профінансувати видання підручника з історії міста, як тільки ми його підготуємо. Але через деякий час ми, на жаль, отримали відмову. А вчителі активно працюють, хоч ця творча робота дуже складна, та ще й не оплачується.

— *В області діє Програма розвитку краєзнавства до 2005 року. Що вона передбачає і як допомагає у вашій роботі?*

яке місцеве краєзнавство не йшлося. Була історія СРСР — і все. Зараз напрацьовуються освітянські традиції, запроваджується багато нових форм роботи. Як ставиться до цього нинішня молодь, адже прийнято вважати, що її не цікавить минуле?

— Сьогодні краєзнавство у школі надзвичайно різноманітне як за тематикою, так і за рівнем охопленості. Наприклад, українське народознавство більше впроваджується в молодших класах. Найвдальніша і найзацікавленіша аудиторія — учні 5—9 класів — займається в гуртках. Старша школа за умов профільного навчання опановує курси на вибір: основи музейної справи, основи архівної справи або основи археології.

В області діє близько вісімдесяти музеїв при закладах освіти. Там обов'язково працюють діти. Військово-історичні, етнографічні, літературні музеї, музеї історії

Але всі ці різні форми роботи об'єднують масові заходи, які організовує обласне управління освіти і науки. Це — обласний зліт юних краєзнавців, який проводять, як правило, у польових умовах, що дуже подобається дітям. Відбулося вже чотири Всеукраїнські зльоти. Це також конференції, де є можливість для спілкування.

На жаль, останнім часом така форма, як польова робота, експедиції, дещо занепала: вона зараз не оплачується. Але її дуже люблять діти. Там вони вчаться проводити дослідження на місцевості, спілкуватися з населенням. І цього не замінить Інтернет, диск чи наукова книга. Коли дитина страшенно стомлена, але піднялася, скажімо, на гору, яка є символом України, цього враження не стерти. Ми мало знаємо про те, що в Японії, наприклад, мандрівки рідним краєм входять у навчальний план і фінансуються

— *Великою проблемою для нас є переосмислення історії, спроби подивитися на своє минуле українськими очима. Цей процес триває. Чи дає він уже плоди в молодших поколіннях?*

— Я можу сказати, що наукові центри в Україні працюють дуже потужно. Перш за все Інститут історії Академії наук, який сьогодні створив відділ проблем регіональної історії. Цей відділ дуже тісно співпрацює із Всеукраїнською спілкою краєзнавців. Це дуже вдале поєднання, яке, на мою думку, ще буде оцінене нащадками.

Важливим науковим центром є й Інститут українознавства. Туди зараз прийшло багато молоді, яка має безліч ідей і підходів, що допоможуть нам, українцям, пізнати себе.

Інститут мистецтвознавства, етнографії і фольклористики теж робить величезний внесок у розвиток етнології, етнографії, виокремлення регіональних особливостей. Проблема — в обмеженості доступу до цієї наукової інформації та адаптації її до освітнього процесу. Я вже казала про відсутність потрібних підручників, невідповідність існуючих розробленим програмам.

Коли в нас історичне краєзнавство в радянські часи виконувало певну ідеологічну роль, у Європі розвивалася регіоналістика. Там дуже глибоко вивчається історія населених пунктів, оберігається національна ідентичність. Незважаючи на процеси глобалізації, поглиблюють увагу до своїх національних особливостей, окремішності. Деякі мої учні живуть у Європі і коли приїжджають сюди зі своїми тамтешніми друзями чи родичами, прагнуть саме до автентики. І приємно, що сьогодні такі підходи напрацьовуються у нас. Важливо, що в краєзнавство приходять молодь, перш за все це випускники філологічного та історичного факультетів Кіровоградського педуніверситету імені В. Винниченка.

— *Пані Ларисо, ми багато говоримо про історичні, краєзнавчі дослідження. А от чи вміємо користуватися ними як уроком для сьогоденного життя, історія нас чогось учить?*

— На минулій нашій конференції, присвяченій 250-річчю міста, виступ викладача кафедри всесвітньої історії Кіровоградського педуніверситету Олега Марченка завершував пленарне засідання і викликав надзвичайний інтерес. А говорив він про особливості діяльності міської думи і провів паралель із роботою нинішньої міської ради. Боротьба з корупцією та сімейними кланами, формування бюджету, найпекучіші проблеми — усе це звучало надзвичайно актуально. Початковим був досвід діяльності земств. За цю тему взялася науковий співробітник обласного краєзнавчого музею Валентина Пархомчук.

Отже, історичні факти — це не мертвий матеріал, вони хвилюють, підштовхують до дій. Не можна навчити любити Україну абстрактно, справжній патріот формується через те, що дороге серцю. Звичайно, слід вдало поєднати загальноісторичну й місцеву тематику. Але в комплексі вони мають розвивати позитивне мислення і патріотизм.

Розмовляла
Світлана ОРЕЛ,
м. Кіровоград

ТЕ, ЩО ДОРОГЕ СЕРЦЮ

Ось уже кілька років поспіль науковці, краєзнавці, вчителі, журналісти, усі, хто цікавиться минулим свого краю, збираються на традиційну обласну науково-практичну історико-краєзнавчу конференцію. Тут не лише зачитуються доповіді, а й тривають дискусії, схрещуються мечі версій, позицій і красномовства. Без перебільшення можна сказати, що конференції стали своєрідним інтелектуальним центром, який поширює свій вплив (завдяки публікації матеріалів) далеко за межі пленарних чи секційних засідань. Започаткувала і постійно рухає вперед це науково-просвітницьке явище у нашому краї завідувачка навчально-методичного кабінету українознавства та краєзнавства Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського Лариса ГАЙДА. Сьогодні вона ділиться своїми роздумами і досвідом із читачами «Слова Просвіти».

— Створення програми належить до державних чинників — був відповідний Указ Президента. На базі нашого інституту діяла творча група, яка працювала над основними напрямками.

Ми підготували цикл лекцій на українознавчу та краєзнавчу тематику, в яких ознайомлюємо вчителів із напрацюваннями у цій сфері (підручники, наукові центри, цікавий досвід). Окремо ведеться робота із керівниками шкільних музеїв, гуртків декоративно-прикладного мистецтва.

Зараз працюємо над підготовкою регіонального посібника з українського народознавства, передбаченого програмою. Ми довго чекали, поки його напишуть учні, але довелося братися за роботу самим. Створена творча група, яку очолює заступник декана історичного факультету Кіровоградського педагогічного університету Світлана Проскурова. Провели анкетування, визначили структуру посібника. Поки що накопичуємо матеріал — на це піде ще деякий час. Потім треба буде знайти гроші на видання книжки.

— *Коли я вчилася в школі, ні про*

школи — різні напрямки. Ця робота дуже активно шириться: управління освіти й науки облдержадміністрації рекомендує кожному навчальному закладу створити свій музей. Ті, хто вже має музейне зібрання, прагнуть видати книгу, зафіксувати свої надбання. Лідер у цій справі (завдяки тому, що має доброго спонсора) — Олександрівська школа № 3 (директор Людмила Литвак).

Крім цього, існують краєзнавчі акції. Вони проводяться і на всеукраїнському, і на місцевому рівнях. У них можуть брати участь дослідницькі групи, які працюють за певною поглибленою тематикою. Результати їхньої спільної роботи оформляються і можуть брати участь у конкурсах. Такі акції здебільшого довготривалі — до двох і більше років.

Є ще й індивідуальна робота з дітьми. Це, як правило, ті, хто вчиться в історичній секції Малої академії наук. Вони націлюються на конкретну краєзнавчу тематику, яку потім можуть поглибити у своїх курсових чи дипломній роботі, навчаючись на історичному факультеті і навіть в аспірантурі.

державою, а закінчення навчання завершується сходженням на Фудзіяму. Так формується те, що зветься нібито високопарно, але має цілком конкретну основу — любов до Батьківщини. Якщо ми не підійматимемо в дитині цього духу через знання історії свого краю, глибоке розуміння усього близького і рідного, ми не матимемо перспективи. Адже вчителі не знають, з ким вони працюють, можливо, у їхньому класі вчиться майбутній політик чи й президент. І якщо він матиме сформоване почуття любові до всього рідного, відчуватиме те, що дороге серцю, тільки за цієї умови можлива поява справжнього державного діяча.

Ми й досі гостро відчуваємо комплекс меншовартості, який формувався і насаджувався в українцеві протягом століть. Людина з таким комплексом нічого доброго не зробить ні для свого краю, ні для держави, ні навіть для себе, у неї притулене почуття власної людської і національної гідності. І тут для нас усіх — і краєзнавців, і педагогів, і громадськості — неочайний край роботи.

ПОДІЯ

“Історія України у творчості Феодосія Гуменюка” — таку назву має виставка, яка відкрилась у художній галереї Міжрегіональної академії управління персоналом.

Із портретів дивляться Іван Мазепа, Северин Наливайко, Маруся Богуславка, Настя Лісовська-Роксолана... Художник вихоплює із темні віків найскараповіші постаті й події, в яких мовби акумульований образ народу.

Феодосій Гуменюк очолює майстерню історичного живопису Української академії образотворчого мистецтва й архітектури, працює в напрямку станкового живопису та графіки. Чому художника вабить саме історія? Усе почалося, як і в Гоголя, — з ностальгії: у Петербурзі, де він навчався в Інституті живопису, скульптури та архітектури імені І. Рєпіна, защемила туга за національною культурою. І з’явився перший сюжет: козак Мамай (цю картину сьогодні можна побачити на виставці в МАУП)...

Із такими роботами не приймали до Спільки художників, і Феодосій Гуменюк із групою однодумців створив товариство митців-нонконформістів. Проводили виставки в квартирах, парках, на вулицях... Коли почалися переслідування, 1977 року художника позбавили ленинградської прописки, змусили повернутися до батьків у Дніпропетровськ. Утім уже 1983 року Феодосій Гуменюк знову в Ленінграді: почалася відлига.

Удруге він повертався в Україну за власним бажанням — уже офіційно визнаним митцем, членом російської Спільки художників. Саме з рідною землею пов’язує Феодосій Гуменюк нову хвилю творчого піднесення: художник розвиває історичну тематику, пише на-

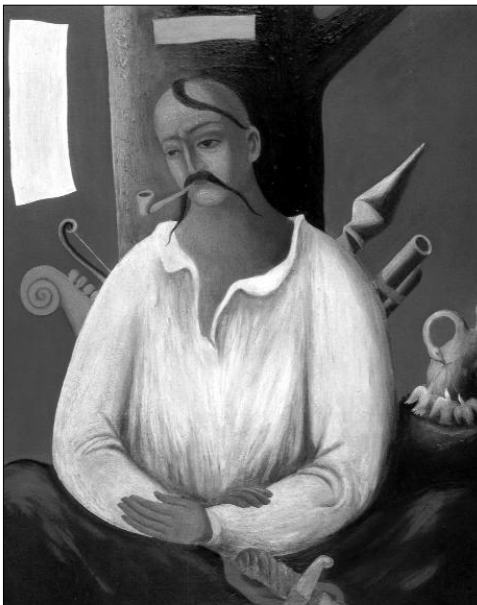
НА ШЕВЧЕНКОВІЙ ОРБІТІ

родні звичаї, обряди — картини бринять радістю...

1993 року Феодосій Гуменюк став лауреатом Національної премії України імені Тараса Шевченка. Заслужений діяч мистецтв України, член Національної спілки художників України. Його твори знайомі в країнах Європи, США, Канаді... До речі, в 1997—1999 рр. митець працював над іконостасом церкви св. Покрови у Києві.

“Основна тема творчості Феодосія Гуменюка — Україна, її історія, народ, його герої, вірування, минуле й сучасне, що стикаються між собою, як у двобої, бо мусять у змаганні розкрити трагічну сутність накреслених діянь, а найперше — сутність самого народу, його важкої й водночас великої долі, — пише доктор мистецтвознавства Володимир Овсійчук у передмові до альбому-каталогу художника (АртЕк, 1995). — Отже, доля України, доля рідної землі постала творчим доменом художника. Як у справжнього митця, його ятрила потреба творчої самостійності, бо пекли болючі питання, на які він знаходив нестандартні відповіді, подібні до монологів-роздумів, без міфологем офіційної риторики, їхніх псевдокультурних кодів та знаків...”

“Феодосій Гуменюк зумів створити свій неповторний стиль. Кожна картина має духовне наповнення, поєднуючи кілька мистецтв: літературу, музику та образотворче мистецтво... На цій виставці

витає дух Шевченка. Це Шевченкова орбіта”, — мовив під час відкриття виставки в МАУПі професор Василь Яременко.

Картини художника побачать тисячі студентів, переконаний кобзар-лірник, керівник Українського культурно-просвітницького центру МАУП Василь Нечепя, який був ініціатором проведення виставки. Він мріє створити постійно діючу галерею при навчальному закладі. Уже відбулося декілька виставок: студенти бачили роботи І. Марчука, Д. Нарбута, тепер-от — Феодосія Гуменюка... Художники дарують свої картини, й поступово формується добірна колекція.

Марія КОСОВСЬКА

АКЦІЯ “ПРОСВІТИ”

ГАМАЛІЯ ЗАСЛУХАВСЯ...

Цю привітну залу Національного художнього музею в Києві, де з портретів на нас дивляться історичні особи XVIII століття, так і називають — ім’ям флотоходця, героя багатьох баталій, і водночас Шевченкового отамана Гамалії, який визволяв братів із неволі. Він, як живий, слухає і кобзаря Тараса Силенка, і дослідницькі розвідки кандидата мистецтвознавства, лауреата Лисенкової премії, пані Валентини Кузик. Коли ж зазвучали голоси солістів Академічного хору Києво-Могилянської академії “Почайна” під керуванням Олександра Жигуна, традиційна культурологічна акція Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка “Мистецька палітра” переросла в духовну подію. Адже виконувалися немеркнучі осяяні сторінки національної хорової музики, зокрема це частини з хору “Не отвержи мене в старості” Максима Березовського, 260-ліття від дня народження якого відзначаємо нині.

Без розуміння трагічної долі поневоленої царатом України неможливо збагнути особисту трагедію цього славетного засновника українського романтичного стилю в музиці, наголосила пані Кузик... Адже маестро М. Березовського, академіка Болонської філармонічної академії, в якій його ім’я карбоване золотом поряд із ім’ям В.-А. Моцарта, підступно повернули назад, до царедворного Санкт-Петербурга, пообіцявши: заснуєш нашу музичну академію і очолиш її! Натомість... 33-річного генія української музики довели до самогубства фаворити біснунаті цирцеї.

Саме тому Силенкова інтродукція до акції — дума на літописні вірші П. Куліша “Старець” — така драматична. Літургія ж сімнадцятирічного сучасника “ювіляра”, Артема Веделя, у виконанні почайнівців сприйнята шляхетною елітою в гамаліївській залі як промінь надії на генетичну неперервність української національної ідеї: ніякі інтриги імперії не спроможні знищити нашу віру у відродження гетьманських вольностей козацької держави!

Подякувавши учасникам свята, відповідальний секретар “Просвіти” М. Нестерчук зазначив, що традиційна “Мистецька палітра” збере всіх шанувальників краси на початку нового року.

Борис СПИСАРЕНКО

ВИСТАВКИ

“Давність і тепер” — назва триптиха В. Кулеби-Барінової, що експонується на Всеукраїнській художній виставці, присвяченій Дню художника.

“Давність і тепер”, — думаєш, оглядаючи експозицію і констатуєш, що всілякі навколостецькі ігри на кшталт інсталяцій із пивних баночок канули в давність. А якщо подекуди ще пробують засмічувати емоції і смаки (про які, звісно, не сперечаються, але які прищеплюють), то принаймні там, де й мають бути — на маргінесах. Найкраща ж територія творців — Будинок художника — віддана справжньому, як видно з представленого, є територією духу і краси. Звичайно, і про проведену на аркуші лінію можна говорити як про мистецький твір. Та, певно, тепер такі часи, коли покоління митців не мають потреби ховати надумані, деструктивні (естетично), дисгармонійні (за впливом на глядача), власне, маргінальні в одвічному сенсі існування мистецтва як такого, “задуми” за розгорнутими, підлаштованими, пристосованими концепціями. Самі ці “задуми” обминають творчі лабораторії справжніх художників, які мають талант і мають щось у душі. Одна справа — освоювати універсум, шукати нових способів вислову, адекватних часові. Інша — гратися з ним. Тоді на глядача — ну, не діє, не бентежить, не чіпляє — у межах тих сфер, де має початися ланцюгова реакція: образ — естетичне задоволення — розмисел. У крайшому випадку. У гіршому — ці “ігри” викидають відразу. Скажете, що це я вже не про мистецтво, а про щось інше? Якби ж... Та, зрештою, то вже — давність. Оце, що років із 10—15 тому претендувало називатися сучасним, далеко не все з категорії “давність”, бо перейшло до категорії “тепер”. Проте про давність згадуємо і в іншому сенсі. Вона — як традиція творити справжній мистецький продукт — такі жива і дарує натхнення жити, відкриваючи

ЯКЕ Ж ВОНО — «ТЕПЕР»?

щоразу щось нове у нашому старому й досі незбагненному світі. А в ньому, любі мої, таки щось змінилося... Художники народжують твори, в яких тепер виразно відчутний гуманістичний, отой людський і людяний, струминець, який робить красу одухотвореною. Коли дух, думка, талант, емоція “співпрацюють”, тоді вражає уміння мислити кольором чи, навпаки, кольорами, захоплює володіння майстерністю щодо побудови композиції, дивує особливий спосіб класти фарбу на полотно і, разом із цим, дар бачити по-особливому. Для “тепер” характерне прагнення писати чи малювати як робили кращі до тебе (у плані технічної досконалості), але відкривати нові й нові світи. Як писав Платон: “Роби свою справу і пізнавай самого себе...” А коли пізнання базується на прагненні, сподіванні, дослідженні позитиву як вітального начала, тоді “сильна уява народжує подію”. Ще Плутарх піклувався про те, аби його праці були напуттєві для нащадків, немов факел, що освітає шлях до чеснот.

Дуже тішить прослідкована тенденція — представлено твори митців різних поколінь: для прикладу — від 1921 до 1982 р. н. До того ж ті приклади, коли старші вже варті через людський і мистецький особистісний досвід, а молодші вже варті через уміння висловлюватися в творчості широко, культурно й зі смаком.

Звісно, не всі достоїнства потрапили на виставку. Зрозуміло, що представлені автори дуже різні — за стилістикою, художньою мовою, кольоромисленням, пріоритетним — у межах творчості одного митця — жанром тощо. Але всім їм притаманна якісна мистецька напруга, висока естетична і духовна планка самовимогливості, що уможлиблює реалізацію потужного і невичерпного потенціалу української образотворчості.

Серед розмаїття творів Вашу увагу приверне мистецтво Слобожанщини чи Вінниччини, Ви зупинитеся біля робіт львів’ян чи киян, поміркуєте над живописом митця з Чернігова чи з Сум, замислитеся біля картин кримчан... І кожен — як окрема земля, сповнена плодів, із високим небом над нею.

Коли “перенесемося” до майстерень Харкова, з радістю знайдемо твір В. Гонтарова “Ворожка”. Харизматична особистість митця з особливою міфопоетикою бентежить якоюсь глибиною чистою печаллю не лише у видивах-фантазіях, а й у композиціях бурлескного характеру та кітчі. Самоіронія, далека від постмодерністського “голковколювання”. Глибоке самопізнання себе як представника народу слобожанського, надпровінційний погляд на провінційні духовні явища. Твори чисті і... сумні, що виявляють естетику первня в сенсі ментальних ознак.

“Корова Зоряка і хуторяни” М. Попова. Його естетика ближча до постмодерну. Об’єднує двох митців любов до тих трох хуторяних, бо дали себе затуркати, хуторян. Навіть не скажеш маргіналізм, — людей у певних обставинах і зі своєю долею, і таки своїм хрестом. “Славних прадідів великих правнуки...” Хто винен? Славне колись поняття хутора, як чимало що, перекутилось і понівечилось, надавшись на хуторянство... А ще В. Гонтарова єднає з М. Поповим і ще з одним харків’янином — О. Судаковим — якась містична любов до зображення кіз, корів, ворон. Отакі алегорії в творчості трьох різних, потужних мистецьких особистостей. Зачарована Слобожанщина.

Молоді слобожанці віддали перевагу чистому краєвиду, подавши його зразки високого рівня виконання та осмислення — О. Сердюк “Навесні” (Харків), Р. Мотузко “Бережень” (Чугуїв). А Ю. Вінтаєв

П. Шумов. Осінній день

(“Кримський двірник”) вабить культурою кольорового багатоголосся.

Львів’яни тішать квітковими композиціями. Це щось більше від натюрмортів — дещо декоративний, поетичний вислів про квіти серед метушні техногенного світу (як “Квіти” Рути Вітер). А О. Патик у “Ранку на озері”, спираючись на формальні пошуки львів’ян-шістдесятників, витворив нову художню реальність, ясну і життєствердну. Поруч із пластичною і колористичною вишуканістю львівських митців — зухвалість, хороша і варта захоплення, молодих киян. І. Мельничук “Буковецькі мальви”: простір полотна дзвенить від сміливих мазків і локальних потужних кольорів. Ця відверта радість, що ще трапляється у світі, примушує дзвеніти простір виставкового залу й душі глядачів. У мейнстрімі теперішнього мистецтва — “Європейська площа” (А. Юхимець). За таким живописом коли-небудь починає ностальгувати кожна душа. Ось він, вічний, справжній. Як справжній шлях пошуків іще одного експонента — А. Сидоренка. Зростання і формування відбулося на добірному ґрунті, школу засвоє-

но, та проривається з глибин полотна щось таке своє, неповторне, прекрасне і ще не вимовлене. Може, тому й твір поки “Без назви”.

Серед досягнень метрів — потужність кольору Б. Михайлова і витриманість кольору О. Власова, оригінальна манера письма В. Рижих і Е. Манишина, архетипність образів М. Чорного і В. Корнева, сонячність краєвидів у “повнокривному” живописі кримчан: О. Семененко “Кримська вуличка”; П. Шумов “Літній вечір у Гурзуфі”; Потапенко “Весна в Гурзуфі”.

Це лише дещо з вражень про зали живопису. А ще — витонченість малюнка М. Анисимова “Євпаторія. Провулочок Південний”, рафінована графіка В. Трубочанінова “Надвечір’я”, розкіш класичної акварелі у В. Чурсіної — “Стригунівська цибуля” і віртуозність віртуальної дійсності в акварелі М. Гроха “Натюрморт із китайським сервізом”. А ще — скульптура, ужиткове мистецтво. Давність і тепер: як давніше, — радує справжнє; і тепер — так багато залежить від любові...

Тетяна ЧУЙКО

ЧАСОПИС

Писати про “Соняшник” радісно й сумно водночас. Радісно гортати цікавий, високоякісний, справді український часопис, та сумно зазирати за лаштунки цього дитячого свята. Журнал утримується на ринку лише завдяки самовідданій праці головного редактора Лесі Ворониної. У це важко повірити, але “Соняшникова мама” працює... на громадських засадах. Інакше часопис просто не виходитиме.

Слід віддати належне Лесі Ворониній, яка в цих жажливих умовах суспільної байдужості все ж умудряється видавати високоякісний журнал. Більше того, вона зуміла створити навколо нього неповторну ауру любові й щирості. Кожен “Соняшниковий” захід буквально просякнутий цією атмосферою. Як-от нещодавнє відкриття виставки художників журналу “Соняшник” у Київському музеї літератури. У невеличкій залі зібралися відомі письменники, музиканти, художники й маленькі шанувальники “Соняшника”. І це нагадувало картину Світлани Кололової з Коростишева, яка висіла поруч: усередині соняшника всі насінини дружно взялися за руки.

Лірик Сашко розповідав казку, бард Едуард Драч і кобзар Тарас Компаніченко співали, поет Роман Скиба читав свої вірші... На них зі стін дивилися і, здавалося, уважно слухали дивовижні створіння, які мовби зійшли зі сторінок “Соняшника”, це персонажі художників-ілюстраторів Катерини Білеїної, Івана Михайлова, Катерини Штанко, Володимира Штанка,

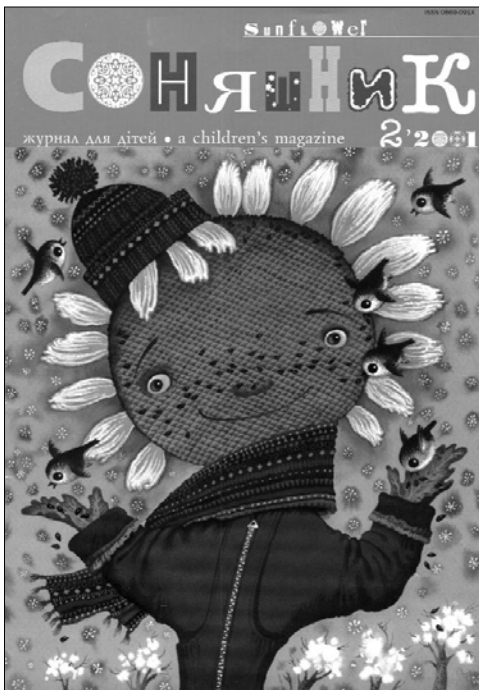
НАЧЕ СВІЧКА НА ВІТРІ...

Анатолія Василенка, Олега Петренка-Заневського... Вони формують обличчя стильного дитячого часопису.

“Із самого початку нашою головною ідеєю було робити живий український цікавий сучасний журнал, — говорить Леся Ворониная. — І він став творчою лабораторією. Ми хотіли, щоб дитина відчувала, що її поважають і вважають розумною. Потрібно вже змалку виховувати художній смак, пропонуючи тільки високоякісні твори... Не прилаштовуючись під дитину, не присідаючи навпочіпки, ми їм справді цікаві”.

Гортаю восьме число “Соняшника”. На обкладинці — малюнок Марії Приймаченко, цікава розповідь Зірки Мензатюк про арніку ілюстрована картиною Катерини Білокур “Квіти з горіхами”. Так ненав’язливо, поруч із малюнками сучасних “Соняшникових” художників діти пізнають вершини народного мистецтва. Можна знайти в часописі й творчість найменших художників — самих читачів...

До речі, “Соняшник” усіляко стимулює дитячу творчість. Друкує їхні розповіді, цікаві пригоди, організовує конкурси... Активізує родову пам’ять: “Надзвичайно багато листів надійшло на конкурс “Синя скриня”, присвячений родинним оберегам, — розповідає Леся Ворониная. — Адже в кожній сім’ї з покоління в покоління передається чи то вишита сорочка, чи старовинна книга, чи бабусине намисто.

Обкладинку цього числа намалювала художниця Катерина Штанко

І навколо кожної такої речі існують перекази й дивовижні історії. Власне, — це пам’ять роду, що дійшла до наших днів. Діти з усіх куточків України написали історії своїх родин із такою любов’ю і повагою, що це зайвий раз potwierдило: душа народу незнищенна. Або конкурс “Легенда мого краю”. Скільки неповторних легенд, почутих і записаних від дідусів і бабусь, отримала редакція журналу! Можна було б видати цілу чудову збірку

цих творів, пов’язаних із назвами сіл, міст, містечок, річок та озер...”

У тому ж таки восьмому числі часопису читаю про конкурс пригод, який організовує “Соняшник” спільно з радіо “Ера”. Неабиякі пригоди розгортаються і в повісті Лесі Ворониної “Таємниця помаранчевої планети”. Галина Ухань-Кобилянська розповідає про справжні історії “Лицарів стріли й півмісяця” — найчисленнішого українського шляхетського роду Драг-Сасів, з якого походять відомі в нашій науці та культурі імена: Іван Франко, Юрій Федькович, Ольга Кобилянська, Соломія Крушельницька та Іван Малкович...

Юрій Бедрик подарував “Соняшникові” свій вірш “Киця у ворожки”, а Олесь Ільченко — подорож до Туреччини, розповідь про Шлімана, Трою і... Кам’яну Могилу. Такий-от зміст одного числа, не рахуючи розповіді про кумедне звірятко з Тасманії, уроку англійської, коміксу, кросворда й оповідей читачів.

...Дитячий журнал, природно, не може виживати за рахунок реклами, не доводиться розраховувати й на постійних передплатників — діти виростають, і вкотре потрібно доводити новим читачам, що “Соняшник” кращий від десятків недбалих, низькопробних, неукраїнських дитячих видань, які заповнюють інформаційний простір... Потрібна державна підтримка.

ПРОБЛЕМА

Написати цей матеріал мене спонукало повідомлення від видавництва “Лелека”: їхню книжку “Каміння під косою” письменниці з діаспори Ольги Мак відмовляються брати книгарні, і що найдивніше — у Львові... Мовляв, її не купуватимуть, діти вже “наїлися” голодоморів і репресій (у повісті йдеться про 1933 рік), скільки ж уже можна тиснути цю клавішу?

З одного боку, й справді, подивившись шкільну програму — все йдуть дощі над “фата морганою”, ревує воли над порожніми яслами... А після зняття цензури й узагалі мов розкрилися шлюзи наших страждань: згадати хоча б “Сад Гетсиманський” Івана Багряного, “Жовтого князя” Василя Барки, “Марію” Уласа Самчука...

От уявіть собі дитину, яка заходить після школи у книгарню, розгортає повість Ольги Мак і читає перше речення: “Столиця України тхнула трупом, хоч правні її жителі одчайдушно і жорстоко боролися за своє існування”...

На цьому прикладі розумієш, як багато важить у літературі перша фраза. Адже, я переконана, великою мірою саме через неї (не кажучи, звісно, про тему в анотації) книгарні не поспішають брати видання. Якби хтось потрудився прочитати далі, то виявив би дивовижну річ: це світла, життєствердна повість. Авторка зуміла написати про перемогу в чи не найбільшій трагедії нашого народу. На прикладі цієї книжки можна говорити з дитиною про сприйняття трагедії, про різні виміри поняття перемоги.

Твір починається сюрреалістичною картиною Харкова, тодішньої столиці України: “Голодаючи були смирні, боязкі й упокорені. Тинялися по ву-

ЯК РОЗПОВІСТИ ДІТЯМ ПРО ГОЛОДОМОР?

лицях або сиділи попід мурами і парканами, тихенько, несміливо простягали руки по милостиню і мовчки вимирали тисячами. Зникали з цього світу так, як зникають тіні в темноті, як сліди на піску під подувами буревію, як луна розпачливого смертельного зойку в скелястих горах. Вимирали...”

То уламки розбитого українського світу. В кам’яний мішок міста прибилося вмираюче село. Воно вже ніколи не стане таким, як було... Вкарбувався образ: у харківських нетрищах сидить бабуся і лає вишиванку.

Авторка обрала особливий ракурс бачення трагедії: через свідомість п’ятнадцятирічного хлопчика. Андрій — теж уламок того світу. Він син “розкуркулених” селян, тепер сирота, утік із дитбудинку і в пошуках роботи добрався до Харкова.

Але на роботу брали тільки з пропискою і паспортом, — а таких, як він, у місті тисячі... Хлопець блукає по великому місту, стукає в зачинені двері, ночує на вокзалі. Його доля переплітається з іншими, такими схожими, долями... І врешті розуміє: це кінець. Виходу немає.

Отут, власне, і настає кульмінація твору. Дивовижно тонкий психологічний момент. Душа шукає опертя й інстинктивно знаходить у глибинах пам’яті... Шевченкове слово. Хлопець знав “Кобзаря” змалку, і слова ніби самі проявилися у його свідомості:

.....*Минає
Неясний день мій; вже смеркає.
Над головою вже несе
Свою неклепану косу
Косар непевний...*

*Мовчки скосить,
А там — і слід мій занесе
Холодний вітер.*

Отже, таке вже було. І той, що “також терпів, страждав, передбачав Андрієву долю”, “тепер звідкись із засвіту простягнув йому руку”. Андрій став посеред вулиці, розкинув руки й закричав уже своїми словами:

*Доле, де ти! Доле, де ти?
Нема ніякої!
Коли доброї жаль, Боже,
То дай злої! злої!
Не дай спати ходячому,
Серцем замирати
І гнилою колодою
По світу валяться.
А дай жити, серцем жити
І людей любити,
А коли ні... то проклинай
І світ запалити!*

Люди оминали хлопця, як божевільного, — того страшно-року мало що могло здивувати, — а якась жінка взяла його за руку й повела додому. Шев-

ченко все розповів їй про нього.

Добродійкою виявилася вдова відомого в місті лікаря, Лідія Сергіївна Чернявська. Вона теж належала тому світові, проти якого був спрямований удар більшовицького чобота, тільки іншому його прошарку — національно свідомій інтелігенції. Жінка прописала хлопця як онука й виклопотала для нього паспорт. Андрій пішов учитись і працювати на завод.

Завдяки своїй учительці хлопець починає розуміти справжній зміст того, що відбувається в країні. Один за одним постають страшні відкриття: “Голод — не самоціль, а засіб, яким людину змушувалося забувати про речі вищого порядку, а думати лишень про шматок хліба. Справді, додуматися до такого міг лишень сатана!”... “Задля хліба люди хитрували, обдурювали, упідлювалися і кривдили один одного без жалю й милосердя...”

Літня жінка і хлопчик протистоять смерті силою духу, вірою в те, що “всіх не виморять”. “Каміння під косою” — так їх назвала авторка, обігравши відоме приказку. Цей дуєт ніби уособлює зв’язок поколінь: старої української інтелігенції й молодого бунтівливого духу. І коли Лідію Сергіївну забирає “воронок”, вона залишається в Андріївці.

Власне, на цій ноті й уривається розповідь. Що чекає Андрія далі? Озираючись, можемо доміслити: хлопець приречений. Для таких, як він, у тій системі місця не було. Але вже сама тональність характеру Андрія дає зрозуміти: нічого в сатани не виjde. Це — перемога.

Бо головне — що? Стати зерном у тій притчці, яку називаємо життям.

● Сторінку підготувала
Марія ЛИТВИН

КРАПЛІ

ЛИПНЕВОМУ ДОЩУ

Небо ранкове, блакитне до болю.
Сонце яскраве над полем сплива.
Я по дорозі їду за тобою.
Хай зелениться трава польова!

Хмари пливуть і несуть твої крила.
Ти ж бо на них до землі полетиш.
Навіть проміння тебе
не спинило,
Жовте проміння з прасонячних
тиш.

Час швидкоплинний панує
у світі.
Тож тільки вічність...
лиш вічність без меж.
Хай шелестять сторінок
оксамити,
Наче трава, по якій ти ідеш.

Катерина МІЩУК

КОЛИСКОВА ДЛЯ ДОЩУ

Досить, досить, досить, досить!
Розстарався надто, доще!
Кап-кап-кап
та кап-кап-кап, —
Заважка твоя рука!

Помаліше, помаліше!
Як?!? Ти навіть не приліг ще?!?
Крапля — стук! І знову — стук:
перли клякнуть на льоту!..

Тихше, тихше! Тихше, тихше!..
Хай мій вірш тебе вколише!
Ось і грім оддаленів.
Тільки схлипи по вікні.

Любо, любо подивиться:
дощ уклався на травиці
й, ніби сплакране маля,
сну долоньки підставля...

Марина ПАВЛЕНКО

* * *

Осінь, осінь...
Тихше, тихше...
Як шалено серце б’ється;
Пріле листя, прохолода...
Надвечір’я підкрадеться,
Синім мороком укриє
Сум осінньої години...
Стук, стук, стук — це серце, серце...
Час заснув, не шаруди,
Зупинися...
Запах листя,
Танець листя...
Осінь, осінь, осінь, осінь...

Настя КОРЯЧЕНКО

СРІБНІ ГУСИ

Де під небом далеким
Спить холодна трава,
Білі зорі лелека
У криницю хова.

Ніч ляга на дерева,
Як на воду туман,
Срібні гуси із неба
Упадуть на лиман,

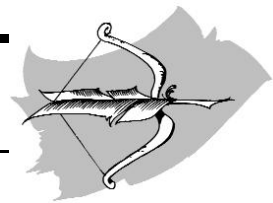
Гелготатимуть гірко...
Я спитати боюся
Про загублену зірку
Чи про долю чиюсь

У криниці на денці...
Де шукати її?
Заберіть моє серце
На крилота свої.

Ярослава БАБИЧ

*Поезії з альманаху творів
для дітей “Сонячна Мальвія”
(К.: Задруга, 2005. Упорядник —
Дмитро Череди́нченко).*

КОНТЕКСТ ВТРАТ АРХІВНОЇ СПАДЩИНИ...

Минулого тижня відбувся “круглий стіл” за участю громадськості. Себто вхід у конференц-зал НАН України був вільний для всіх бажаючих. Тему заходу окреслили так: “Проблеми збереження музейної та архівної спадщини в сучасній Україні у контексті втрат Львівського архіву”. Навіть мало-обізнані краєм вуха чули, що Львівський архів зазнав суттєвих втрат. Протягом останніх років його безпрецедентно “чистили”. Є підстави вважати, що це справа рук не просто втомлених маленькою зарплатнею архівних службовців, а злочинної групи. Але про все це розповім трохи згодом. Спочатку, як і належить, загальний огляд історико-культурної спадщини.

Лесь Танюк, як голова Комітету Верховної Ради з питань культури і духовності, зробив короткий зріз усіх тих проблем, з якими стикаються наші музеї та архіви. Ситуація серйозна. Мистецькі цінності гинуть. Особливо у провінційних музеях. Коштів із бюджету вистачає хіба що на злиднену зарплатню їхнім музейним працівникам. Тож технічне оснащення для якісного зберігання, на кшталт європейського, може хіба що приснитися.

Якщо у бібліотеці ім. Вернадського нещодавно ніяк не могли зібратися з силами, а відповідно, з коштами, на порятунок раритетів... То можна тільки уявити, що коїться за межами столиці. Навесні 2003 року культура України зазнала колосального удару: згорів архів у Кам’янці-Подільському. Рукописи, котрі, за Булгаковим, нібито “не горять”, у реальному житті зайнялися миттєво. Причина? Навіщо халатність. Але ні винуватих, ні покараних немає. Виявляється, що перший поверх приміщення орендувала Православна церква Московського патріархату. І чи вони там якісь монети чеканили, чи ще щось... Церква Московського патріархату віднаїде нове приміщення, а стародавніх рукописів уже не повернеш ніколи.

Принагідно і пунктирно деякі учасники “круглого столу” кляли чиновницьку челядь, котра злочинно скупилася віддати гідну частку бюджету для українських музеїв та архівів. У цьому контексті Міністерство культури в особі заступника міністра пані Шокало-Бенч було, м’яко кажучи, не презентабельним. Надто вже голосно ячіла й уболівала заступник міністра за на-

шу культуру, наче на похоронах...

Потім виступив гість зі Львова. Представився Ігорем Скочилиасом, головою Історичної комісії Наукового товариства імені Тараса Шевченка, а заодно і представником громадського комітету порятунку архівної спадщини Львова. Після його виступу в повітрі запахло смаженим. Тому що безпосередньо торкнувся гучної крадіжки у Львівському історичному архіві. Обвинувачення посилалися на голови директора Львівського архіву Діани Пельці і керівника держкомархіву України Геннадія Боряка. Навіть непосвяченим у тонкощі справи було зрозуміло, що стосунки між ними та громадськістю міста — кризові. Кожна зі сторін звинувачує іншу, застосовуючи майже одні й ті самі аргументи. Наразі справа слідчих органів розпізнати зерно конфлікту і визначити, хто винен. Але для нас, простих смертних, також не зайве дізнатися аргументи кожної зі сторін. Тому для шановних читачів “Слова Просвіти” представляємо полярні точки зору від представника львівської громадськості **Ігоря СКОЧИЛІЯСА** та голови Державного комітету архівів України **Геннадія БОРЯКА**.

Ігор СКОЧИЛІЯС: «ЛЬВІВСЬКА ГРОМАДСЬКІСТЬ УЗЯЛА НА СЕБЕ КОМПЕТЕНЦІЮ ДЕРЖАВИ»

— Ситуацію можемо окреслити російським словом “беспредел”. Керівництво Львівського архіву абсолютно скомпрометувало себе. Не виконані два основні завдання: належне збереження архівних фондів і доступ до них науковців. Відсутність рішення щодо усунення керівництва архіву і відсутність результатів слідства є спокусою для подальшого розкрадання організованою злочинністю наших культурних цінностей. Підтвердженням цього є факт недавньої крадіжки у Львівській науковій бібліотеці імені В. Стефаника. У ніч із 28 на 29 вересня з її стін було викрадено понад 600 унікальних гравюр і томи німецької періодики, які стосуються мистецтва...

— **Іде слідство...**

— Воно миттєво оголило всю ту прірву проблем, на які хоругує українська культура. Недофінансування, брак уваги, непрофесійне керівництво. Гостро постало питання менеджменту й управління тими скарбами, якими володіє держава. Потрібні нові кадри, які мають нову концепцію і спроможні працювати в нових умовах...

— **Кому підпорядковані українські архіви?**

— Державному комітету архівів України, який, у свою чергу, підпорядкований Міністерству юстиції. Львівська громадськість узяти на себе компетенцію держави. Тому що не добилася діалогу з тими органами, які б мали забезпечити контроль та охорону. Ми провели близько десяти публічних акцій, але діалогу з київським керівництвом так і не було. На місцевому рівні, гріх скаржитися, взаєморозуміння є. Принаймні зі Львівською обласною радою. На жаль, проблема Львівського архіву вирішується у Києві. Це питання політичної волі керівництва держави.

4 жовтня у Львові створено Комітет порятунку архівів України. До складу його президії увійшло 17 відомих і шанованих персон, зокрема директор Львівської картинної галереї, герой України Борис Возницький, член Гельсінської спілки, в’язень сумління Мирослав Маринович... Тобто, зібралися люди, які

докладають усіх зусиль, аби прояснити справу. Але ми маємо великий сумнів щодо можливості повернення викраденого. Зараз ідеться про те, щоб створити такі умови, які б запобігли майбутнім крадіжкам, — адже й ситуація зі зберіганням фондів не краща у Львівському обласному архіві. Що свідчить про певну тенденцію в Україні.

Є кілька системних причин, які уможливили розкрадання архіву. Насамперед — це залишковий принцип фінансування галузі. Відсутність належної охорони та сигналізації. Неправильна кадрова політика. Як установило слідство, на роботу приймали наркоманів і людей із кримінальним минулим. Це грубе порушення закону. Свою справу зробили також некомпетентність і халатність керівництва архіву.

Ми не можемо говорити про їхню причетність до злочинів. Це справа МВС. Але цілком очевидно, що вони не виконали своїх посадових обов’язків, які на них поклала держава. За нашими даними, зникло близько 500 архівних справ і десятки тисяч документів. Сьогодні архів закритий — це триває вже майже рік. Отже, не виконуються наукові державні програми, викладачі не мають можливості якісно працювати зі студентами. Законсервовані дисертації та докторські...

Можливо, наші вимоги видаються персоналізованими... Але ми вимагаємо на час слідства призупинити повноваження керівництва архіву. Практично на всіх співробітників падає тінь підозри. Тому неприпустимо, щоб звірку наявності фондів проводили люди, які є під підозрою. Ми вимагали створення незалежної міжвідомчої комісії. Це був би перший крок, який би розблокував ситуацію. Далі були б десятки інших кроків. Кадрова політика — це навіть не питання моралі. Ганебний факт, що через півроку по тому, як сталася грандіозна крадіжка, президент Кучма у грудні 2004 року підписав указ про присвоєння директору Львівського архіву звання заслуженого працівника культури...

— **І за що?**

— За вагомий внесок у куль-

турну спадщину України... Пані Діана Пельц бодай із етичних міркувань повинна була б відмовитися... Але з подібними міркуваннями, мабуть, дефіцит. Громадськість нашого міста підозрює, що основні кримінальні групи мають не львівське коріння. Тим більше, коли стало відомо про причетність до цієї справи таких людей, як Табачник, Янукович і Толстоухов. Повноваження місцевих слідчих органів обмежені. Тому Львівський архів є тестом для влади. Від того як вона зреагує, буде зрозуміла її готовність до громадянського суспільства. Мені здається, що львівська громада тест витримала. Ми виступили єдиним фронтом і нехай не думають, що ця справа буде спущена на гальмах.

— **Ви згадували про обмеженість повноважень місцевого карного розшуку... Чи були прецеденти, коли архіви поверталися завдяки втручанню МВС?**

— Були. Подібне сталося у 1994 році за директорства уже покійного Ореста Моцяка. Тоді злодії викрали архіви старопольського періоду. Це переважно документи на підтвердження шляхетства. Інформація миттєво була оголошена в Інтерпол. Це заблокувало просунення викраденого за кордон, і протягом короткого часу дев’яносто відсотків матеріалів було повернено. Цього разу дирекція Львівської наукової бібліотеки також не приховувала крадіжки. На компакт-дисках було негайно складено списки викраденого і відправлено в Інтерпол. Сподіваємося на повернення.

Ситуація з архівом зовсім протилежна. Дирекція повідомила про крадіжку аж через півроку. Кримінальну справу порушили після того, як громадськість почала бити на сполох, і факт гуманітарної катастрофи просочився у пресу. Є висновки слідчої групи про те, що пані директорка припустилася грубої халатності у професійній діяльності, але держкомархів ті висновки цілком невмотивовано заперечив. Її присутність на посаді призвела до з’ясування стосунків у колективі, до конфліктів і до переслідування тих архівістів, які вияви-

ли свою незгоду з рішенням держкомархіву. І це відбувається в сучасній Україні, яка декларує свій європейський вибір. Така безкарність провокує злочинний світ. Біда в тому, що ці крадіжки — системні, добре організовані й дуже крапкові. Тобто, ціляться на унікальні речі.

— **Голова Держкомархіву України пан Геннадій Боряк — один із небагатьох чиновників високого рангу, котрий утримувався на посаді після “помаранчевих” подій...**

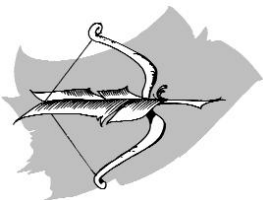
— На жаль, він не готовий працювати в нових умовах. Декларація про відкритість, прозорість кроків брутально ігнорується. На державному рівні нам відповідають, що львівська преса заангажова-

вана, “жовта”, що львівська наукова громадськість зайняла неконструктивну позицію...

— **Міністерство юстиції реагує так само?**

— Лист від громадського комітету Львова до колишнього міністра юстиції Романа Зварича залишився без відповіді. Усі наші пропозиції та скарги, які йдуть до Міністерства юстиції, опиняються на столі директора держкомархіву. Ми не підозрюємо якоїсь зумисності. Це просто дія бюрократичної системи, яка не має жодного позитивного результату. Зрозуміло, що влада має багато проблем і що наближаються парламентські вибори, але наші проблеми треба вирішувати якнайшвидше. Тому що такі культурні цін-

ності, як листи Грушевського, Шептицького, Драгоманова, — символи державності України. Їх втрата — це катастрофа...

— **Наскільки відомо, листи Грушевського повернулися до архіву у вигляді “подарунка” Януковича...**

— Частково. За попередньою інформацією органів слідства, було затримано колекціонерів Києва та Львова і повернуто близько двох тисяч листів. Частково — листи Грушевського. Зокрема ті, які фігурували сумнозвісного 16 липня 2004 року як “подарунок” від Януковича. Але це дуже невелика частка, і ми навіть не знаємо масштабів катастрофи. Тому що архівне керівництво налаштоване прикривати інформацію. Переліку викраденого не оприлюднено, і це дуже шкодить справі. Адже не всі колекціонери знають, що в їхні добірки потрапляють крадені речі. За подібних обставин у світовій практиці таку інформацію “вивішують” в Інтернеті, й тоді колекціонер знає про свою юридичну відповідальність.

— **Мабуть, Ви вже бодай приблизно підрахували вартість втрати...**

— За різними підрахунками вартість викраденого становить від одного до шести мільйонів євро. Це велика спокуса. Проблема Львівського архіву в тому, що ця крадіжка була внутрішня. Крали самі ж співробітники чи співробітник... Зараз чиниться великий тиск на органи слідства. І складається враження, що міліція хоче знайти цапа відбувайла, або, іншими словами, стрілочника. Зрозуміло, що до цієї злочинної акції причетні не лише архівісти. Були посередники, був і замовник. Але міліція відмовляється визнати наявність організованої злочинної групи, й усе хочуть зіпхнути на безпосередніх викрадачів документів. Це також проблема місцевого слідства, яке виявилось неспроможним довести до кінця таку масштабну справу.

— **У контексті втрат Львівського архіву в Києві нещодавно був “круглий стіл”. Мав бути присутнім і міністр культури... Ваші враження...**

— Оскільки ця справа у Львові тягнеться вже півроку, то для мене ніяких відкриттів не сталося. Але ми переслідували дві мети. Перша була інформативна, тобто — ознайомити киянську громадськість. Інша — креативна. Ми хотіли заручитися підтримкою народних депутатів і показати львівську проблему в загальноукраїнському контексті. Щоб ця зустріч не була марною, потрібні послідовні, наполегливі кроки. Потрібно створити всеукраїнський комітет підтримки захисту культурних цінностей. Провести громадські слухання у стінах Верховної Ради. Потрібні принципові кроки політичного керівництва України. Щодо Міністерства культури, то його повноваження мало-ефективні для вирішення таких масштабних проблем. Крім того, цю ситуацію ми трактуємо не тільки як гуманітарну катастрофу. Вона ще й залита кров'ю невинних людей. На початку 90-х років серед білого дня було вчинено зухвалий напад на Львівську картинну галерею. Убили двох працівників, які чинили опір: охоронця й наукового співробітника. Слідство виявилось безсилим. Досі немає жодних результатів. Із Львівським архівом теж відбувалися дивні речі. Минулого року за невідомих обставин був по-звір'ячому вбитий співробітник. Міліція відкрила кримінальну справу через багато місяців. Невідомо, чи вбивство якое пов'язане з викраденням... Але факт залишається фактом: нерозкриті злочини провокують наступні крадіжки й зухвалу поведінку злочинців.

Геннадій БОРЯК: «Я НЕ ВВАЖАЮ ЗА ПОТРІБНЕ ВСТУПАТИ В ДИСКУСІЮ З ЛЮДЬМИ, ЯКІ ПЕРЕСТУПИЛИ МЕЖУ ЧЕСТІ І ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ...»

Голова Держкомархівів України був відсутній на громадських слуханнях, організованих із приводу проблем українських історичних архівів...

Тому я насамперед зацікавився причиною...

— Пояснюю. Проблема архівів у контексті втрат у Львівському історичному архіві дуже серйозна і не вирішується на так званих громадських слуханнях, які у Львові набрали характеру шабашу. Вона вирішується у щоденній роботі в держкомархіві, уряді, парламенті. Зараз триває затвердження бюджету, то самі розумієте, наскільки важлива боротьба за достойне фінансування музеїв та архівів. Щодо громадськості... Основна моя позиція залишається незмінною: громадськість Львова має дати можливість слідству вести справу. Не чинити тиску на слідство, не примушувати слідчі органи звітувати про кожен крок. По суті, ситуація абсурдна, тому що слідчі змушені розкривати кожну свою наступну дію, брати на себе зобов'язання про якісь терміни... Має бути межа здорового глузду. Я не вважаю за потрібне вступати в дискусію з людьми, які в той чи інший спосіб причетні до незаконних операцій із документами, з людьми, які переступили межу честі, і професійної етики. Вони ініціювали весь той бруд і фальсифікат, який присутній у писаннях і зверненнях ваших львівських колег-журналістів. Я не опускатимуся до наведення прикладів. Так-от, усе це було зініційовано групою людей, яка, на моє глибоке переконання, розцінювала державне майно, як своє власне. І так тривало протягом багатьох років... Як у Вас іще питання?

— **Чому не звільняєте з посади директора архіву Діану Пельць?**

— Я вже відповідав і не хочу повторюватися. Хіба Вам не здається дивним, що ця так звана львівська громадськість забула, що нам важливо насамперед знайти злодія, а не позбутися цієї жінки. Вона професійно і гідно виконує свій обов'язок.

— **Чому директор не заявила вчасно до органів МВС про крадіжку?**

— Це — неправда. Про факт крадіжки було заявлено особисто мною наступного дня, як тільки мені стало про це відомо. Я інформував уряд і своє безпосереднє керівництво. Я повідомив до правоохоронних органів восени минулого року. Цим займалося СБУ. Були таємні листи. Я не можу їх оголошувати, бо йде слідство. Але я бачу, що мої відповіді Вас просто не цікавлять... Я можу пояснити... Люди, яким немає чого втрачати, які поставили собі за мету знищити директора і зайняти вакантне крісло... Для чого? Щоб сховати кінці у воду. Я в цьому глибоко переконаний. Як усе насправді — скаже слідство.

— **Пане Боряк, але ж у цьому громадському комітеті Львова, який, на Вашу думку, збурує шабаш, є шановні громадяни, справжні професіонали...**

У державних архівах України зосереджено понад 58 млн. одиниць зберігання. У лінійному вимірі — це близько 1000 км архівних полиць.

— У першу чергу кого Ви маєте на увазі?

— **Возницького, Мариновича...**

— Ви забули назвати священну корову — пана Дашкевича... Цей комітет звернувся до громадськості архівної? От я поставлю Вам цікаве запитання... Ви взагалі маєте уявлення про систему архівних установ і про те, що у нас є архівна громадськість? Мабуть, ні... Так-от, цей комітет жодного разу не звертався до професійних архівістів.

— **Очевидно, що серед його членів також є професійні архівісти... Знаю, що члени комітету неодноразово зверталися до Вас...**

— А хіба я ігнорував їхні заяви? Я регулярно відповідаю на всі запити. Хоча не приховую, що не можу не ставитися зневажливо до людей, яких не поважаю.

— **Але кого саме? Не хочете назвати поіменно?**

— Ні. Прізвиш не називатиму. Зараз іде слідство. Але цьому буде покладено край. Є підстави сподіватися. Учора я зустрічався з керівництвом МВС і зрозумів, що кінець цьому всьому буде дуже швидко. Якби громадськість, нормальні люди Львова, яким не байдужі скарги України, зрозуміли і не піддавалися на провокації... Це дуже тонкі речі... Більшість людей просто засліплені ситуацією і йдуть на повідку кількох осіб, які

вважають себе просто недоторканими. Будь-які слідчі дії, котрі якимось чином стосуються цих осіб, розцінюються ними як репресії. Одіозна ситуація... Мені дуже шкода Львівську громадськість. Я б звернувся до них... Але ж вони мене не почують. Це так... у повітря... Люди, дайте можливість нормально працювати слідчій групі. Дайте можливість довести розслідування до кінця. Справа дуже серйозна, вона пов'язана із державним архівом Львівської області. З його фондів так само зникли документи, абсолютно подібні до тих, які були вилучені під час обшуків робочих кабінетів окремих працівників центрального історичного архіву. Ці крадіжки, цей обіг документів становлять одне ціле. Остання крадіжка безпосередньо пов'язана з крадіжкою 1994 року. Тоді справа не розслідувалася до кінця. Вважаю, що це фатальна помилка моїх попередників. Не було зроблено тотальної зв'язки документів. Таким чином зараз дуже важко встановити, яка частина документів, відсутніх сьогодні, зникла недавно, а яка в 1994-ому...

— **Один із аргументів львівської громадськості — неприпустимість зв'язання фондів працівниками архіву, які під підозрою... Адже тінь підозри падає на всіх: від техпрацівників до директора...**

— І на мене... Я, до речі, на думку львівської громадськості, причетний до крадіжок фресок Бруно Шульца... Служба безпеки й Генеральна прокуратура змушені була витратити час і доводити, що Бруно Шульца у 1943 році розстріляв не я, а німці. І що в Дрогобичі я ніколи не був...

— **Це вже фарс...**

— А як інакше можна назвати?

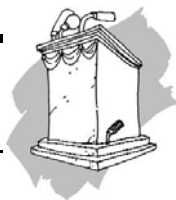
Бо це маячня, яку ініціює група людей, що, кидаючи чергову фальсифікацію, заплутує слідство. Можу пояснити чому... Ці люди, як мінімум, не чисті на руку... Включно із тією священною коровою. Більше нічого не скажу. Сто-сунки наші зіпсував пан Пасічник. Вам знайоме це прізвище? Ні? Дуже шкода... Колись пан Дашкевич мені допоміг. Коли я захищав кандидатську, він висунув до праці ряд серйозних і справедливих зауважень, які я із вдячністю врахував. Коли я обійняв посаду заступника директора Академії наук України, то допомагав йому захищати докторську дисертацію. Але потім між нами виникла одна особа — пан Пасічник. За рекомендацією пана Дашкевича він захищав докторську. З цим захистом пов'язана ганебна справа. Пасічник використав чужу працю. Вона ніде не була опублікована, тому що в 1935 році її автора репресували і знищили. Рукопис зберігався у фонді архівів. Пасічник “позичив” справу... Це безпрецедентно. Попереднього директора вже немає, Царство йому Небесне, але він не мав права це робити.

— **Покійний Моцяк?**

— Так. Мовляв, старий товариш попросив на ніч дати архівну справу, і він погодився. А на ранок Пасічник повернув рукопис, повністю залитий силікатним клеєм. Безповоротно. Неможливо було вже розгорнути сторінки. Але це ще не все. Був мікрофільм цієї праці. Людина, знаючи про це, бере голку і зішкрябує посилання, себто джерельну базу... Для того, щоб не можливо було порівняти посилання в його плагіаті з оригіналом... Ідіотизм... В архіві був страховий негатив цієї пошкодженої плівки, з якого можна було надрукувати хоч сто копій... Пасічник видав книжку. Тим часом пан Дашкевич зателефонував мені і, знаючи, що я його поважаю, попросив, щоб я був редактором книги Пасічника. Мовляв, зразкова докторська праця... Я погодився. І почався скандал... Перед тим, як книжка лягла на мій стіл, зателефонував колишній директор Львівського архіву пан Моцяк і розповів, як він довірився людині і дав їй на ніч документи з архіву... Після цього я наполіг на розслідуванні. Було створено експертну комісію, яка порівняла мікрофільм із цією книжкою і визнала стовідсотковий плагіат. Пасічник зняв свою заяву на захист. Здається, десь він таки прилаштувався у провінції і, можливо, навіть захистився по цій темі...

Громадськість може мене звинувачувати в корупції, але для цього існують певні органи, які зобов'язані перевірити. Так само, як перевірили мою “причетність” до крадіжки фресок Бруно Шульца. Я сплю спокійно... Тільки сивого волосья стало більше... Але відтоді пан Дашкевич оголосив мені війну і, власне, через цей конфлікт я залишив Академію наук... Тому я ще раз хочу наголосити, що в цій конфліктній ситуації між Держкомархівом і львівською громадськістю багато особистого...

● Матеріали підготувала
Уляна ГЛІБЧУК

ДВАДЦЯТЬ ЧОТИРИ МІЛЬЯРДИ ГРИВЕНЬ — І КРАПКА?

ПРИВАТИЗАЦІЯ

“Криворіжсталь” на-решті знову продано. З аукціону, який транслювався на всю країну двома каналами телебачення.

Продано за 24 мільярди 200 мільйонів гривень. На-прочуд гарна ціна, незважаючи на те, що прогнозувався різкий спад пропозицій від потенціальних покупців через останні події у Верховній Раді щодо майбутньої приватизації “Криворіжсталі”.

Нагадаємо, що минулого тижня парламент, ні сіло, ні впало, заборонив приватизацію цього скандально відомого підприємства, незважаючи на вже оголошений не тільки конкурс, а й день аукціону, і грошові застави від учасників.

Експерти — і політики, й економісти — не дуже вага-лися з визначенням таких незрозумілих дій депутатів, кваліфікувавши це як актив-ність колишніх власників “Криворіжсталі”, яким кон-че потрібно було не просто відлякати можливих інвес-торів і знизити ціну підпри-ємства, а й створити умови задля повернення підпри-ємства у власність чи то че-рез судові позови, чи то че-рез систему доплат, на яку

дуже розраховували. Ста-рання консорціуму Пінчу-ка—Ахметова впали у Вер-ховній Раді на добряче під-готовлений ґрунт, оскільки необхідна більшість депута-тів, настроєна взагалі проти приватизації такого підпри-ємства, як “Криворіжсталь”, у сесійній залі завжди була присутня. Інша справа, що залишене в держвласності підприємство через негатив-ну економічну ситуацію і відсутність інших інвесторів можна було б потім спокій-но знову прибрати до рук. Адже лобіюючи передачу “Криворіжсталі” у власність держави за тиждень до ого-лошеного конкурсу, замов-ники такого рішення пре-красно розуміли, що будь-яка постанова з цього приво-ду підпаде під неминуче вето Президента. Бо, по-перше, дірку в бюджеті, який побу-довано і на очікуваних при-бутках від приватизації, ла-тати вже більше буде нічим, і втягнення в борги, через по-вернення учасникам аукціо-ну застави у 3 мільярди, ні-хто не допустить. А по-дру-ге, прозоре вирішення ситу-ації з “Криворіжсталлю” — одна з передвиборчих обіця-нок Віктор Ющенка. Тож створити прецедент із мож-ливим майбутнім виголо-

шенням нелегітимності про-веденого аукціону його про-тивники відмовилися.

Та все ж таки продаж бу-ло проведено в обіцяний тер-мін. І ціна, яку заплачено за підприємство, майже в шість разів перевищує ту ціну, за яку в червні 2004 року з ласки экс-президента Леоніда Куч-ми підприємство було “пода-роване” Пінчуку й Ахметову.

Отже, що там не кажи, а двадцять мільярдів гривень залишається в бюджеті краї-ни, і соціальні програми, на які планувалося направити прибуток із приватизації, буде виконано повністю.

Можна радіти? Крапку, яку обіцяв Президент, на-решті поставлено?

На жаль, ні... Можли-вість судових позовів ніхто не відміняє... Щоправда, зас-тупник голови Фонду дер-жмайна Дмитро Парфененко на запитання щодо цього за-явив, що Фонд держмайна разом із новими власниками підприємства відстоюватиме легітимність проведеного аукціону... Але приємного мало.

Отже, тепер залишається прискіпливо слідкувати за виконанням новим власни-ком усіх інвестиційних обов’язків. А вони не з лег-ких: покупець повинен за-

безпечити розвиток підпри-ємства за напрямками його виробничої діяльності, за-безпечивши нарощування випуску кінцевої продукції високого ступеня перероб-ки; за умовами соціальної діяльності інвестор протя-гом п’яти років повинен збе-рігати штатну кількість пер-соналу, фінансувати всі соці-альні об’єкти, індексувати рівень заробітної платні й не допускати заборгованості. Також власник повинен ви-конувати численні природо-охоронні заходи й демон-струвати поліпшення еколо-гічних умов. А за період 2006—2015 років виконати велику інвестиційно-інно-ваційну програму, яка перед-бачає повну модернізацію підприємства. І це ще далеко не все... Чи під силу буде ви-конання таких умов “Mittal Steel” — покаже час...

А поки що, задоволені результатом аукціону, пред-ставники влади вже плану-ють приватизацію нового об’єкта — Криворізького гірничо-збагачувального комбінату окислених руд.

А ще, кажуть, наступно-го року Україна приватизо-уватиме “Укртелеком”. Бу-де не менш цікаво...

● Радміла КОРЖ

У понеділок Україна нарешті дізналася, що таке справжня приватизація. Що думають із цього приводу наші громадяни?

Юрій, студент:

— Те, що аукціон відбув-ся, уже позитивно. Думаю, господарі швидко наведуть лад на комбінаті. А гроші, які отримала держава, можна буде витратити на підви-щення стипендій і пенсій.

Валентин, службо-вець:

— Приватизація комбі-нату Пінчуком і Ахметовим була незаконною. Вони за-платили ушестеро менше від його реальної вартості! Президент виконав свою обіцянку, і тепер нашим олі-гархам доведеться розпо-чатися з рожевими мріями про “Криворіжсталь”. Спо-діваюся, отримані кошти пі-дуть на поліпшення умов життя соціально незахище-них українців.

Василь Андрійович, пенсіонер:

— Такий гігант, як “Кри-воріжсталь”, повинен був залишатися в державній власності! Якщо ми розпо-дамо наші багатства, що ж залишиться Україні? Західні підприємці дбатимуть лише про власний прибуток.

Марина, перукар:

— Особисто я нічого не

VOX POPULI

маю проти приватизації. Але навіщо залучати іно-земців? Упевнена, що укра-їнці не гірше дали б раду “Криворіжсталі”, не забува-ючи при цьому і про націо-нальні інтереси нашої дер-жави.

Олександр, підприє-мець:

— Отримати за комбінат 24 мільярди — це безпереч-на перемога України. Це оз-начає, що іноземні інвесто-ри не бояться ризику і висо-ко оцінюють можливості на-ших стратегічних об’єктів. Компанія “Mittal Steel” буде зацікавлена в ефективній роботі комбінату і платити-ме податки до нашої скар-бниці!

Ольга Петрівна, вик-ладач:

— Не розумію людей, які виступали проти привати-зації комбінату. Як собака на сні: і самі не можемо да-ти раду, і в хазяйські руки не віддаємо. Новий власник звільнить значну частину чиновників, а прості трудо-вики “Криворіжсталі” від цього лише виграють. Тепер вони отримуватимуть зар-плату, гідну їхньої тяжкої праці. А Україна одержала значне надходження до бюджету.

● Розпитувала Катерина ГРЕБІНЬ

ЕКОНОМІКА

Проект бюджету країни на 2006 рік не сподобався нікому. Залишається пи-тання: чи подобався він його творцям — урядові Юлії Тимошенко? І з яким сер-цем це творіння підписував новий Прем’єр-міністр Юрій Єхануров, пода-ючи його на розгляд Верховної Ради Ук-раїни? Подав тому, що не подати вчасно проект бюджету неможливо?

Перед поданням заздалегідь обізна-ні експерти говорили, що Україна от-римає ще один бюджет зразка 2004—2005 років. Тепер уже всі, в один голос, говорять, що гіршого бюджету не було за весь час незалежності держави, на-віть у важкі дев’яності роки.

21 жовтня, у день, коли народні де-путати повинні були схвалити чи не схвалити бюджет у першому читанні, під Верховною Радою України зібрався багатолюдний мітинг. Серед мітингую-чих помічені шахтарі й освітяни, пред-ставники Всеукраїнського громадсько-го об’єднання “Захист дітей війни”, Національного форуму профспілок Ук-раїни, різних політичних партій — як солідних, парламентських, так і ма-леньких... Усі вони так чи інакше вис-ловлювали своє невдоволення майбут-нім бюджетом, особливо його соціаль-ною частиною, і вимагали від парла-ментарів у жодному разі проекту в пер-шому читанні не схвалювати.

Утім, у сесійній залі панувало таке саме незадоволення. Його викликали і статті видатків бюджету на соціальні програми (спікер Володимир Литвин, наприклад, відкрито висловив свою підтримку позиції ВГО “Захист дітей війни”, з приводу їхнього обурення тим фактом, що уряд фактично призупинив входження в силу з 1 січня 2006 року Закону про соціальні пільги “дітям вій-ни”, тобто тим громадянам, котрі на-родилися чи були неповнолітніми в пе-ріод Другої світової), й статті видатків на розвиток економіки.

Не допомогло в ситуації навіть те, що від моменту подання проекту бю-джету він був доопрацьований у про-фільному комітеті Верховної Ради. От-же, фактично на затвердження пропо-нувалося два варіанти головного фі-нансового документа країни. Проте на-віть доопрацьований у Комітеті проект не справляв належного враження.

БЮДЖЕТНА ЕПОПЕЯ. ЧАСТИНА ПЕРША

Представники українських проф-спілок, які добилися цього дня зустрічі з керівництвом Верховної Ради, назва-ли цей проект “бюджетом недоїдання”, тим самим висловивши свою точку зо-ру в дискусії щодо “бюджету проїдан-ня” чи “бюджету розвитку”. За слова-ми голови Національного форуму профспілок України Мирослава Якіб-чука, уряд лицемірно декларує збіль-шення витрат на соціальні виплати, а при цьому не здатний забезпечити їх-нього фінансування. Крім того, на дум-ку профспілок, уряд при підготовці проекту свідомо пішов на навмисну фальсифікацію розміру прожиткового мінімуму. Міністри не врахували нових реалій — зростання цін на продукти харчування, інфляцію, які склалися за час їхнього правління.

Розмір мінімальної заробітної пла-ти, передбаченої цим документом, не відповідає не лише нормам Конститу-ції та Закону про державні соціальні га-рантії, а й положенням Основних нап-рямків бюджетної політики на 2006 рік, які, до речі, вже ухвалено парламентом.

Отож проект бюджету цього разу схвалено не було. Повторне перше чи-тання відбудеться 1 листопада. Але що робити в даній ситуації, мало хто скаже...

Коментар в. о. голови Комітету Вер-ховної Ради з питань виконання бюджету Людмила СУПРУН:

“Розгляд Закону про Держбюджет, поданий урядом на 2006 рік, проходить у надзвичайно складній політичній та економічній ситуації. Але сьогодні ми маємо критично оцінити документ, від прийняття якого залежить розвиток

економіки і життя українських грома-дян у наступному році.

Комітет із питань бюджету залучив до роботи всі місцеві органи самовря-дування, експертів. Одночасно опра-цьовано близько 4-х тисяч пропозицій. Але більшість поданих пропозицій пе-редбачають збільшення витрат бюдже-ту без надання реальних джерел його наповнення.

Ми пропонуємо переглянути мак-ропоказники і припинити втручатися в податкові закони України. Сьогодні маємо робити все, аби запрацювала економіка, а не збільшувати податкове навантаження, роблячи вигляд, що знижуємо. Адже нині фактично підру-бані автомобільна промисловість, суд-нобудування, літакобудування, — оскільки на них покладено те, що вони не в змозі платити. А це, в свою чергу, призводить до скорочення діяльності таких підприємств і втрати робочих місць. І, отже, втрати доходів Держ-бюджету. Лише прийняття викривле-ного закону щодо ввезення нафтопро-дуктів фактично одним порухом зупи-нило три величезні українські підпри-ємства: нафтопереробні заводи Івано-Франківська, Херсона й Одешини. І втрати бюджету тут уже вимірюються мільярдами.

Ми пропонуємо зниження подат-кової бази з одночасним її розширен-ням, ліквідацію тінювих схем виплати зарплати, зняття податку на додану вартість при введенні інвестицій в еко-номіку.

Також наші пропозиції стосуються не тільки формування доходної части-ни, а й розгляду питань щодо дефіциту Держбюджету. Сьогодні норматив із де-фіциту бюджету в Європі складає близько 3 %. Німеччина має дефіцит на рівні 9 %. Ці країни йдуть таким шля-хом, оскільки впевнені, що, вкладаючи гроші у розвиток, країна отримує дов-гострокове джерело фінансування для наступного бюджету. Наша пропозиція — затвердити програми державного, економічного й соціального розвитку в розрізі галузей економіки. Без додатко-вих вкладень ми ніколи не матимемо економіки, що розвивається...”

● Олеся ЖИВЧУК

ПРОВОКАЦІЯ, БЕЗПОРАДНІСТЬ, БЕЗКУЛЬТУР’Я?

Хто винен? Що робити? Відповідь на вже класичні питання зажадали отрима-ти народні депутати під час звіту керівників правоох-оронних органів, стосовно подій, що відбулися у Києві 15 жовтня.

Міністр МВС Юрій Лу-ценко у своїй доповіді був стриманим, різних оцінок не давав, зауважив, що, “на жаль, провокатори були і з того, і з того боку”, і всю провину поклав на лідерів ідеологічних супротивників, які, за його словами, “про-демонстрували політичне безкультур’я”. Що правда, то правда, особливої куль-тури від Наталі Вітренко очі-кувати важко. І деякі фрази у звіті Луценка вказували на те, що першими почали са-ме “ліві”. А те, що “гарячі го-лови” у стані ідеологічних супротивників, наприклад, хлопці з УНСО, відреагує-адекватно — навряд чи хто засумнівався б.

Але взагалі міністр МВС, як здалося, найкраще приготувався до провока-цій з боку новітньої опози-ції, готової до звинувачень нової влади в “кучмізмі”, тобто, — в силових методах придушення демонстрацій. Навіть відеозапис подій оп-рилюднив, вочевидь, не для того, аби депутати ще раз помилувалися вуличними боями, а задля того, щоб усі пересвідчилися, що міліція нікого “не била і не розганя-ла”, у чому спробували зви-нувати Луценка спочатку комуністи, а потім й інші “опозиціонери”.

Справді, міліція нікого не била і не розганяла, а тільки, як ви-словився Юрій Луценко, “забезпечувала право кож-ного громадянина вільно

пересуватися”, щоправда, досить невдало. Бо грома-дяни від самого початку ні-як не хотіли пересуватися у різних напрямках, а міліція втручалася тільки тоді, коли вже спалахувала бійка. Що й було зафіксовано на ві-део... Тож хоч звинувачення у силових методах проти опозиції Луценко й звів на-нівець, зате на питання що-до дієвості та професіона-лізму внутрішніх військ так відповісти і не зміг.

Голова Служби безпеки України Ігор Дрижчаний із висоти всеобізнаності СБУ у своїй доповіді зауважив, що вони, мовляв, поперед-жали про можливість кон-флікту. Але питання від де-путатів: чому цим поперед-женням усе й завершилося — так і повисло в повітрі. Зате голова СБУ попере-див усіх присутніх, що на-с іще очікує 7 листопада і 21 листопада — річниця двох революцій, які можуть вик-ликати ще й не такі суто ідеологічні конфлікти. А враховуючи передвибор-чу атмосферу, сумніватися в цьому не доводиться.

Заступника з головно-го прокурора В. Присяжню-ка над усе турбувало пи-тання потреби термінового прийняття закону щодо профілактики злочинності. Про що він декілька разів просив депутатів. Стосов-но ж подій 15 жовтня обме-жився фразою: “Розсліду-вання триває...”

Узагалі, звіти “силови-ків” оптимізму не додали. Може, наші правоохоронні органи і забезпечать право громадянина вільно пере-суватися, куди він хоче, але явно не забезпечать право не отримати від іншого гро-мадянина якимось плака-том чи державним від прапо-ра по голові...

● Радміла КОРЖ

— **Пані Олександро, як Ви не раз наголошували у своїх виступах та інтерв'ю, метою проведення Форуму є зустріч тих, хто робить, і тих, хто продає книжку, із тими, хто її читає. На перших Форуммах ішлося про те, щоби люди перезнайомилися, і почався процес співпраці. Нині це завдання, по суті, виконано: український книжковий ринок, хоч і з великими потугами, але працює, і його подальший розвиток — то вже справа техніки. І тепер на черзі питання про вихід української книжки на європейський обшир. Як це впливає на концептуальне бачення наступних форумів?**

— Нинішній Форум — це, безперечно, не лише роздрібна й оптова торгівля книжками, це — простір, де простежуються і зароджуються нові тенденції, розробляється нова ідеологія книжкової справи. Тому я впевнена, що ми рухаємося у тому ж напрямку, який планувався з самого початку, від перших форумів. Зараз прийшов час виходу на європейський книжковий ринок. Оскільки самі видавці в цьому не дуже активні, я вирішила простимулювати цей процес. Власне, для цього я й запросила до Львова організаторів Варшавського, Лейпцизького і Франкфуртського книжкових ярмарків. Вони спілкувалися з українськими видавцями, і я сподіваюся, що просування української книжки до Європи буде успішним, але від Форуму це вже залежить значно менше, ніж від самих видавців і авторів, котрі мають бути значно активнішими в цій діяльності.

— **Перед початком цьогорічного Форуму Ви говорили про те, що існують перманентні труднощі у порозумінні з міською владою (хоча таке ставлення керівництва міста, м'яко кажучи, дивує, бо ж Форум для Львова є, без перебільшення, найскраповішою подією року, він створює не лише позитивний імідж, а й надає неповторного шарму місту Лева). А яким Вам бачиться оптимальний формат взаємодії з муніципалітетом, чи є надія на позитивні зміни після відставки вже колишнього мера Любомира Буняка?**

— Мені пригадується 1995 рік, коли ми розпочали підготовку до другого Форуму видавців. Уже тоді мені здавалося, що це для Львова справді велика подія (а врахуйте, що тоді на ярмарок приїжджало близько шістдесяти видавництв). Я звернулася у Львівську міську раду з проханням, щоби нас підтримали й допомогли. Мені відповіли, що, мовляв, до нас звертається багато людей із різними ідеями, і всім допомогти неможливо. Тоді я попросила посприяти хоча б розклеюванню афіш — хотілося дати інформацію по всьому місту, і мені тоді здавалося, що це можна було б зробити через ЖЕКи, які мали дошки оголошень чи не на кожній вулиці. У міськраді мені відповіли, що, звичайно, таку дрібницю вони зробити можуть. Однак коли під час проведення наступного Форуму жодної афіші у місті не з'явилося, мені розповіли, що весь наклад знайшовся на смітнику в тій же міськраді.

Знаєте, я виїхала зі Львова вже досить давно, власне, через те, що мені не подобався психологічний клімат і ставлення львівської влади до тих людей, які намагаються щось зробити. Зі Львова виїхало досить багато особистостей, які були окрасою нашого міста. Відтоді вже кілька разів змінювалося керівництво міста, але це мало позначалося на ставленні до творчих ініціатив. Протягом останніх двох років щось, правда, почало рухатися, з'явилося хоча б розуміння того, що Форум справді потрібен Львову, але це розуміння має якісь конкретні прояви лише з боку 2—3 осіб, серед яких заступник голови міста пані Ірина Романів. Однак відчуття справжнього сприяння, доброзичливості, радості чиновників від того, що вони можуть до-

помогти Форумові, — немає. Досить часто я отримую “добро” та обіцянки вирішити всі питання від одного відділу, а другий у цей час блокує процес їх реалізації. І в чому тут річ, — я досі не можу зрозуміти. Очевидно, це наслідок недосконалої організації роботи міськради, коли один департамент не знає, що діється в іншому. Але головна причина, мабуть, у тому, що українська книжка і все, пов'язане з підвищенням її авторитету в суспільстві, й надалі залишається чимось дуже далеким від чиновницької свідомості.

— **А рівень мислення людей, відповідальних за прийняття рішень, у свою чергу, позначається на так званій “реальній політиці” — від загальнонаціонального до локального рівнів. Чи новник, який мислить і відчуває примітивно, на свій копил оцінює і якість міського середовища. Щодо Львова, то в останній приїзд сюди мене прикро вразило укр. некомфортне звукове тло у центрі міста, зокрема на проспекті Свободи. Наскільки я знаю, низькопробна гучна музика від численних генделіків до певної міри зашкодила проведенню фестивалю росій-**

Національна виставка-ярмарок “Форум видавців” у Львові — найбільша і найцікавіша книжкова подія України. За своїми масштабами вона наближається до такого авторитетного ярмарку, як Варшавський, а змістовністю програми вже нині випереджає Празький книжковий ярмарок. Утім, для України Форум — не лише активна книжкова торгівля, налагодження ділових контактів, презентації, читання, зустріч видавців, авторів, журналістів, читачів, а й, головним чином, — індикатор історичних трансформацій, які переживає наше суспільство. Отже, наша розмова з президентом “Форуму видавців” у Львові пані Олександрою КОВАЛЬ торкається не лише підсумків цьогорічного Форуму, а й перспектив розвитку української книжки як однієї з наймісткіших метафор культури.

ОЛЕКСАНДРА КОВАЛЬ:

«ФОРУМ — ЦЕ ПРОСТІР, ДЕ РОЗРОБЛЯЄТЬСЯ НОВА ІДЕОЛОГІЯ КНИЖКОВОЇ СПРАВИ»

ської книги й іншим заходам Форуму на сцені, встановленій біля пам'ятника Шевченку. Чи намагалися Ви якось врегулювати це питання?

— Очевидно, санстанція визнає, що звук у тих розважальних закладах “у межах допустимої санітарної норми”. Я не впевнена, що це питання можна врегулювати, не знаю, чи існує інституція, яка відповідає за такі речі.

А щодо мистецьких акцій на проспекті Свободи, я не хочу, щоб Ви повторювали помилку, яка зустрічається у багатьох публікаціях про Форум: біля пам'ятника Шевченкові відбувався не лише фестиваль російської книжки, а саме літературний фестиваль Форуму, у рамках якого відбувалися виступи не лише російських, а й українських авторів, звучала жива музика, відбувалося розігрування подарованих видавництвами книжок. Незважаючи на жакливу погоду, там весь час було досить людно. Хоча преса чомусь найбільше акцентувала увагу саме на російських читаннях у центрі міста...

— **Окремі публікації були настільки полемічно загостреними, що від них повіяло духом холодної війни. Але ж і спаринги між українськими і російськими поетами, і українсько-австрійський літературний фестиваль “Скрипти” — це явища, що виводять Форум на якісно вищий рівень.**

— Для мене важливо, що мольд позитивно і навіть захоплено оцінює і українсько-російські спаринги, і зародки міжнародного літературного фестивалю. Торік було багато польських авторів, цього року — австрійських поетів. Між ними і нашими письменниками також відбувалося своєрідне творче змагання.

Надалі я маю намір дуже серйозно працювати над ідеєю повноцінного міжнародного літературного фестивалю у Львові. Сподіваюся, що за рік-другий удасться цього досягти. На думку деяких поетів, що вже кілька років беруть участь і в нашому фестивалі, і в різних поетичних заходах у Європі, львівський фестиваль має всі шанси стати одним із найбільших у Східній Європі.

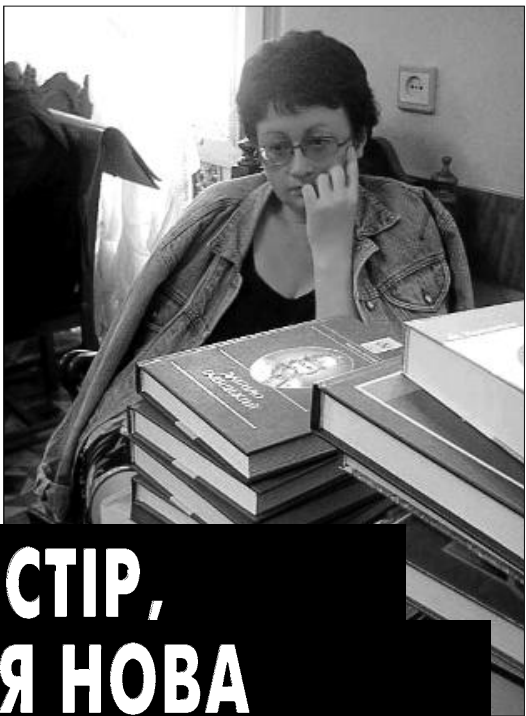
— **У прямому радіоефірі програми “Чорним по білому” Ви сказали, що хочете, аби в рамках Форуму було більше театралізованих дійств. У чому полягають труднощі із залученням театру на свято книжки: у свідомості театралів чи в обмеженості фінансових ресурсів?**

— Щодо театралів, то активно з цього питання з ними ще не обговорювала, але думаю, вони не бу-

ли, але достукатися до кожного конкретного вчителя у масштабах усієї країни, та ще за суцільної громадянської апатії — практично неможливо. Якщо ж фестиваль у школах пройде формально, задля “галочки”, то користі й радості з нього ніякої.

Ми зараз активно шукаємо спонсорів, які зацікавилися б нашою ідеєю. Такі компанії вже з'являються в Україні, але все одно ситуація ще досить далека від тої, яку ми бачимо в розвинених країнах, де підтримка акцій, спрямованих на розвиток дитячого читання, вважається соціально престижною дією. Принагідно хочу подякувати тим, хто вже підтримує нашу ідею: Посольству Королівства Нідерланди, БАТ “Селянський банк “Дністер”, Міжнародному фонду “Україна 3000”.

— **А тим часом у державних чиновників є, так би мовити, “зустрічні пропозиції”. Наприклад, пан Василь Шевченко, заступник голови Державного комітету телебачення та радіомовлення, під час Форуму заявив, що збирається залучити Вас як успішного менеджера до організації нового амбітного проекту, що називатиметься, якщо не по-**

тво... Маємо справу радше з ментальною проблемою, коли нам здається, що кожною окремою проблемою має опікуватися окрема інституція. Є Міністерство культури і туризму, і керівник цього відомства має передусім бачити стратегію розвитку культури, підтримувати баланс інтересів усіх суб'єктів цього процесу — від містобудування до книговидавництва, а не дбати лише про окремі проекти. Функцією Міністерства культури мало б бути забезпечення рівних можливостей доступу всіх громадян України до культурного надбання: як українського, так і світового. У країнах розвинутої демократії саме так і відбувається. На жаль, Україна поки що такою не є.

— **Але коли вести мову про демократизацію суспільства, то тоді слід робити ставку на самоорганізацію, на розвиток зв'язків по горизонталі, а не лише по вертикалі. А наскільки готові до конструктивної взаємодії між собою українські видавці? Чи здатні основні гравці українського книжкового ринку домогтися щодо спільної програми з кількох лаконічних пунктів?**

— Звичайно, саме з таких домовленостей і треба починати вихід із системної кризи, яку ми зараз переживаємо. Для видавців і книготорговців є кілька проблемних пунктів, у яких дуже важко дійти згоди. Наприклад, є видавництва, які зосереджені лише на українському ринку і працюють виключно з українськими авторами. Вони зацікавлені у квотах і закритості українського ринку, особливо для російського імпорту. Але існує така сама, коли не більша, кількість видавництв, які працюють з іноземними авторами або є представництвами іноземних видавництв. Їхній інтерес полягає у максимальній відкритості ринку. Будуть суттєві розбіжності і в питанні державних дотацій на видання книжок.

Книжковий ринок потребує постійного моніторингу. Більшість українських видавництв поки що не бажає або не може витратитися на те, щоб краще вивчити читацькі запити своїх потенційних покупців.

— **Можливо, цим мали займатися спеціальні маркетингові агенції?**

— Чому б і ні. Зрештою, це колись буде зроблено. Але, знову ж таки — проблема нашої ментальності. Заході люди довіря-

там, яких вони найкраще знають, такої довіри немає. На конференції з нагоди відкриття цьогорічного Форуму заступник голови Львівської облдержадміністрації Тарас Батенко запевнив присутніх, що відразу по закінченні 12-го буде сформовано оргкомітет наступного, 13-го Форуму. Чи виконано цю обіцянку?

— Для мене це було несподіванкою. Передусім я хотіла б зрозуміти роль заявленого оргкомітету, хто до нього входить, і головне, — за що він відповідатиме. Я так кажу тому, що оргкомітети, з якими мені доводилося працювати раніше, брали на себе лише дорадчу функцію і жодної відповідальності за свої поради і за їхні практичні наслідки ніколи не відчували. Тому, щиро кажучи, я уникаю таких оргкомітетів і намагаюся працювати сама. Але якщо пан Тарас Батенко має на меті створити дієвий оргкомітет, то це дуже потрібна справа, адже в процесі підготовки до кожного наступного Форуму в нас виникає багато технічних і організаційних проблем, що їх можна самостійно вирішити не можемо: починаючи від перекриття руху автотранспорту і розміщення реклами по місту аж до побудови у Львові сучасного експоненту.

Але наразі жодного оргкомітету ще ніхто не скликав (та й політична ситуація цьому не сприяє). Отож я нагадаю панові Батенкові про його обіцянку.

• Спілкувався
Микола СКИБА

УКРАЇНСЬКЕ ЛИЛО- СЯ ЧЕРЕЗ ВІНЦЯ

Свято культури русинів-українців традиційне, цього-річне — 51-ше за ліком. І подія ця не локальна, хоч і проводиться у невеликому місті Свидник, що мальовничо розкинулося в зеленій долині, оточеній відрогами Карпат. Про неї знає вся Словаччина: президент Іван Гашпарович надіслав привітання, Франтішек Тот, щойно очоливши Міністерство культури, особисто прибув на свято. Міністерство культури України також відгукнулося вітальним адресом, у Свидник прибули генеральний консул України в Словаччині Інна Огнівець, голова Пряшівського самоврядного краю Петро Худик, депутати словацького парламенту, представники крайового уряду і, звичайно, урядовці міста.

Програма свята насичена цікавими заходами.

День перший

Центр Свидника убезпечили від транспортного руху: 22 команди учнів змагалися в малюванні на асфальті.

У Піддуклянській бібліотеці влаштовано виставку українських книг; тут також відбулася зустріч письменників із молоддю; саме цій бібліотеці передано книги, що їх подарувало Всеукраїнське товариство "Просвіта".

У Музеї українсько-руської культури влаштовано виставку картин із народного побуту пензля відомого пряшівського художника Михайла Сірика, яка викликала загальний інтерес.

Свидницькі художні колективи і солісти виступили у пішохідній зоні міста просто неба з програмою "Вітайте у Свиднику".

На завершення — вистава Театру поезії Ужгородського училища культури.

День другий

Із самого ранку вулиці міста наповнилися народною музикою. Керівники міста, активісти українсько-русинського товариства та гості поклали вінки до пам'ятників полеглим героям на Дуклі та у Свиднику. До присутніх із привітанням звернувся мер міста Михайло Бартко — щирою українською мовою.

Назва фольклорної програми "Гість до дому" промовляє сама за себе. Радю вітали присутні колективи Кіровоградського Академічного театру музики, пісні і танцю "Зоряни", фольклорні колективи із Міклошеців та Петрівців (Хорватія), гурт співаків "Червена ружа" з Мучоно (Угорщина); фольклорні групи з різних міст і сіл Східної Словаччини, які виступили у програмі "Ей заграйте, заграйте".

Заключний вечір цього дня — "Зелена надія" — завершився програмою митців з України. Особливий тріумф здобула капела народного артиста Степана Гіги.

День третій

Він збігся із православним храмовим святом, отож розпочався літургією. На території Музею народної архітектури самодіяльні артисти влаштували своєрідний "народний театр", розігравши святкування в особах.

Вражаючою була хода учасників Свята по місту: за циганським возом-однокінкою пішим ходом прямували найповажніші люди (господарі й гості), за ними — понад 700 професійних і самодіяльних митців. Вулиця вела до амфітеатру. Впоперек дороги на висоті були перетяг-

СЛОВАЧЧИНА. СВИДНИК. СВЯТО

Цього літа нам з Анатолієм Качаном випало побувати на святі культури русинів-українців у Свиднику — на запрошення Спілки українських письменників Словаччини, головою якої є відомий і в Україні літератор Іван Яцканин.

Про наші враження ми мали зобов'язання написати для "Слова Просвіти", тим більше, що Центральне правління "Просвіти" глибоко переїнялося цим святом і передало для побратимів подарунок: чималу добірку українських книг. Однак через низку обставин написати по гарячих слідах не вийшло, з часом перші відчуття втратили свіжість, барвистий репортаж, якого заслуговує подія, через часовий відтинок став недоречним — правду-бо кажуть: дорога ложка до обіду.

Однак це свято, як на мене, має зацікавити читачів. Тому пропоную стислий виклад подій і вражень, які окремими вішками зафіксувала пам'ять.

нуті широкі стрічки з написами, які передавали зміст дійства: "Ей заграйте, заграйте!", "Ей по під Маковицею", "Ей на горі татарочка". Пообіч дороги та біля амфітеатру — численні торгові точки: можна придбати оригінальні сувеніри на будь-який смак.

По обіді, під теплий літній дощ, відбувся великий концерт. У першому відділенні, яке називалося "На газдівським дворі" виступило 19 місцевих фольклорних колективів. Завершилося дійство величавим весіллям у виконанні свидницької "Маковиці". Господарями другого, заключного, відділення "Дарунок" були колективи "Зоряни" (Кіровоград) і "Лучниця" (Братислава).

Сухий перелік заходів не

Можливо, тому ми й не почувалися за кордоном. Тут усе було близьким і рідним — природа, повітря, Карпати, мова, невловимий "дим Вітчизни", та близький і зрозумілий людям однієї землі. І нас також сприймали за своїх, за рідних.

Проблема русинізму, здається, більше штучна, ніж природна. До речі, чеська влада визнавала прикарпатських русинів частиною українського народу. Навіть перший президент Чехословацької республіки Т. Масарик свого часу відзначав національну й етнографічну єдність українців, розділених державними кордонами. Однак, зрозуміло, чехословацька влада не була зацікавлена, щоб підкарпатські русини схилилися до Києва.

може передати того емоційного піднесення, яке панувало на святі. Але він свідчить про надзвичайне багатоманіття святкових заходів, про духовну єдність його учасників: українська пісня, українська музика, українська мова — все це неслося могутньою рікою і переливалося через вінця.

НА УКРАЇНСЬКІЙ ЗЕМЛІ, СЕРЕД УКРАЇНЦІВ

У Словаччині проживає приблизно 150 тисяч українців. Багато з них унаслідок асиміляції вже записали себе словаками, хоча розмовляють західноукраїнською говіркою. Під час останнього перепису трохи більше 50 відсотків ідентифікували себе русинами. Це, як нам пояснив голова Центральної ради Союзу русинів-українців Словацької республіки Іван Лаба, данина історично-народної традиції. Насправді жодної різниці немає між тими, що записалися українцями і тими, що назвалися русинами.

Русини-українці у Словаччині — то не діаспора. То люди, які одвічно, з діда-прадіда, живуть на своїй історичній землі, яка знову ж таки волею обставин опинилася у складі іншої держави: так звана Прикарпатська Русь свого часу була приєднана до Чехословаччини.

Сьогодні русинізм і на Закарпатті в Україні, і на Прикарпатті в Словаччині умовно поділяється на два види: *народний* і *політичний*. Народний русинізм має глибоке коріння в народній свідомості, береже етнічні традиції пращурів, духовні надбання, пам'ятки культури, ідентифікує русинів з українцями. Політичний русинізм на догоду певним світовим антиукраїнським силам усяляко відхрещується від України, відмовляється від її мови, культури, духовності, називає русинів зовсім іншою нацією.

Схожий поділ простежується і серед русинів Словаччини. Народне об'єднання Союз русинів-українців, що тягнеться до матері-України, очолює Іван Лаба; інше — Русинська оброда, що вперто наполягає на окремішній ру-

синській нації, яка нічого спільного з українцями не має, — Анна Кузм'як. Уряд Словаччини такий поділ, схоже, цілком влаштовує. Він підтримує фінансово і перших, і других. Цим нібито демонструє однакове, демократичне ставлення до обох об'єднань. Але насправді так підтримується сам цей поділ, розпорошуються кошти, ставляться перешкоди на шляху до єдності русинсько-української спільноти.

У розмовах із представниками тамтешньої інтелігенції з'ясувалося, що українські паростки в Словаччині, на жаль, занепадають і хиріють. Шеф-редактор місцевої української газети "Нове життя" Мирослав Ілюк не без гіркої іронії розповідав: "Був у нас кілька років тому київський поет Петро Осадчук, то він жартував, що нам можна позаздрити, бо в нас ніби краще, ніж в Україні: є український театр, українське видавництво, українське радіо, український музей. А сьогодні вже нічому заздрити: український національний театр через Русинську оброду став просто театром імені Олександра Духновича, вже без означення "український"; українське радіо, що було поруч, у Пряшеві, перекочувало в Кошице..."

Досить сумні реалії. Душається, словацький уряд не зацікавлений у консолідації українців-русинів, у розвої в їхній громаді національної духовності, пробудження національної самосвідомості, щоб, бува, не зародилися сепаратистські настрої... Адже цей край усе-таки — частина України...

ТРИЖИЛЬНИЙ ІВАН ЯЦКАНИН

Івана добре знають у Києві: він член Національної спілки письменників України, часто буває у нашій столиці. Його перу належать збірки оповідань "Місце народження", "Наталка вже не плаче", "Усе залишиш", "Втеча", "Дерев'яний смуток", "Тіні і шрами", "Вернісаж", "В усьому винні чоловіки" та інших. Редаговані ним журнали "Дукля" та "Веселка" відомі не

тільки в українсько-русинській громаді Словаччини, а й в Україні. Він обраний головою Спілки тамтешніх українських письменників словацькою мовою. До останнього часу викладав українську літературу у вищому навчальному закладі. Бере активну участь у громадському житті русинів-українців, багато робить для духовного зближення українських літераторів та культурних діячів з інтелектуальною елітою в Україні. За визначний внесок у зміцнення словацько-українських відносин йому нещодавно присуджено премію імені Олени Пчілки.

Попри надзвичайну зайнятість (окрім усього сказаного, він був задіяний іще й у багатьох заходах Свята культури), Іван дуже багато уваги і часу приділив нам із А. Качаном. Зустрів із дороги, влаштував у пряшівському готелі, супроводжував у Свидник, організовував цікаві зустрічі, використовував кожну вільну хвилину, щоб показати якомога більше цікавого, обвизив на власному авто по навколишніх містечках і селах, де мешкають українці. Істинно українська гостинність...

Якось Яцканин завіз нас у Бардіїв — мальовниче, тихе, спокійне містечко, оточене гірськими пасмами.

"Тут мешкають переважно українці", — розповідав Іван. — А славиться місто своїм курортом. Варто побувати".

Курорт як курорт. Природа прекрасна. Ми з інтересом оглядали територію. Аж гульк — Іван обнімається з літнім чоловіком, нас підкликає:

"Знайомтеся: подружжя Бірчаків із Пряшева. Пан Іван — доктор технічних наук, професор, закінчив Одеський університет. Пані Віра, його дружина, — вчителька, викладає словацьку мову й естетику. А це — письменники з Києва", — відрекомендує нас.

Приємне знайомство. Зав'язується дружня бесіда. Поговорити справді є про що. Тим більше, що Іван Бірчак недовзі мав їхати в Україну на Конгрес українців.

СТАЛІНОВІ СЛЬОЗИ

Яцканин запропонував відвідати його батьківське обійстя у селі Рясів. Ми з радістю прийняли запрошення: цікаво, як живе українське село в Словаччині.

Добротна батькова хата розташована в мальовничій місцині. Біля хати — садок. Батько пана Івана — Юрій, 80-річний, але ще досить міцний чоловік, радісно зустрів сина та його гостей з України. За

традиційною гостинністю запрошив до столу, який накрила Іванова сестра Аня — моторна й привітна молодиця.

Батько виставляє зелену пляшку горілки: "Покуштуйте Сталінових сліз", — сміється, повертаючи пляшку до нас етикеткою. Читаємо. Справді словацькою мовою написано: "Сталінові сльози". Це викликає похваллення і сміх. На смак горілка скоріше нагадує Сталінову жовч, аніж його сльози.

Батько пана Івана пам'ятає часи, коли під Сталінім було пів-Європи. Пан Юрій, селянин, який мав 20 гектарів землі — для гірського краю це не абищия — ставився з небезпідставною підозрою до нав'язування у тодішній Чехословаччині колгоспного ладу. Як, власне, ставилось і все селянство. Колгоспи прижилися важко. Тільки аж у 70-ті роки прийшли вони в гори — подітися нікуди, довелося вступати. Як доброго господаря, Іванового батька призначили бригадиром. Багато років підряд він був головою сільради. Тепер ось газдує на своєму обійсті...

Подякувавши за гостинність і попрощавшись із господарями, вирушаємо до Пряшева. Іван принагідно зауважує, що у цьому ж селі побудувалося подружжя Гватів.

Ми добре знаємо обох — Івана та Ліну, більше відому загалом як Галина Мовчан. Обое довгі роки працювали в українській редакції Радіо "Свобода" — спочатку в Мюнхені, потім у Києві, згодом у Празі. Проникливий голос Ліни слухачі пізнавали відразу. А оскільки радіостанція відстоювала українські інтереси, свободу слова і засади демократії, то її передачі для багатьох українців були бажаними: хвилі "Свободи" ловили з постійною наполегливістю.

Подружжя було приємно вражене нашими відвідинами: не зустрічалися цілі роки. Навіть зазвичай стриманий Іван похвалював, а Ліна взагалі була розчулена.

Частували ароматним сухим вином та українською щирістю. Згадували київські зустрічі, цікаві випадки з журналістського життя. Ліна ділилася творчими планами, вона, як артистка, прагне публічного життя, збирається поставити п'єсу і сама в ній зіграти. Іван слухав мовчки, підтакувати не став. Воєвчидь, тут погляди подружжя не збігалися.

Загалом, усі були задоволені цією хвилиною зустріччю і прощалися з надією, що вона не остання.

• **Віталій КАРПЕНКО**
Фото автора

З'ЯВА МАТЕРІ БОЖОЇ НА ЗАКАРПАТТІ

Закінчення.

Початок у ч. 42 за 2005 р.

ВАЖКИЙ ОЛЕНЧИН ХРЕСТ

Одного вечора восьмеро дітей пішли молитися до дуба — місця першої з'яви Матері Божої. Оленка спитала, чи діти хочуть поцілувати руку і стопи Пречистої Діви. Вони захотіли і поцілували там, де вказала дівчинка. Відчули тепло. Оленка сказала, що цілувала також і стопи Ісуса Христа. Після цього діти побачили на стіні каплиці постать Архангела Михаїла. Сама ж Оленка відчула вперше дивний біль у руках, ногах, серці та голові. Однак про свої болі вона нікому не сказала. Коли після молитви йшли додому, дітей супроводжувало через увесь ліс до самого села незвичайне світло. Іншим разом Оленка спитала своїх ровесників, чи хочуть вони відчувати рани Ісуса. Діти погодилися і почали відчувати біль у руках. І тоді всі вони побачили ясне видиво: за столом у лісі сиділо дванадцять Апостолів і Спаситель, а з боків стояли два Ангели. Деякі з дітей засумнівалися — чи справді вони це бачать. Оленка дорікнула, що хоч і бачать, але не вірять своїм очам.

І тут вона раптом упала непритомна на землю. Діти перелякалися, покликали на допомогу. Прибіг сторож, а трохи згодом приїхав отець Атанасій Чийпеш. Отець міцно тримав опритомнілу дівчинку під руки, щоб вона знову не впала. Оленка нічого не розповідала, тільки плакала.

— Що ж у тебе болить, дитино? — допитувався отець.

Та вона тільки жєстами показувала на ноги, руки, груди й голову.

— Це що, рани Ісуса Христа? — знову запитав він.

Оленка молилася, а потім кивнула головою. Отець Атанасій із водієм Михайлом донесли дівчинку до машини, забрали всіх інших дітей. Перед від'їздом дівчинка кволо поглянула на отця і усміхнулася. "У цій усмішці, — каже отець, — був біль і якась надзвичайна сила". Удома дитина не говорила. Жєстами попросила ручку і написала, що, мабуть, не зможе ходити до школи під час Великого Посту, то нехай мати принесе їй книги.

Вдосвіта наступного дня Оленка з отцем Атанасієм вирушили у невідкладних справах до Львова, вона по дорозі розповідала про вчорашнє: удостоїлася поцілувати руку Ісуса і зробила це, то раптом відчула, як на неї щось кинув важкого хреста. Ваги цього хреста вона не витримала і впала під його тягарем. Потім ще двічі падала.

— А що ти відчувала, окрім болю, тоді під дерева?

— Я йшла Хресною дорогою і замість Симона Киренея допомагала Ісусові нести хрест. Коли Ісуса розп'яли, видіння розп'яття зникло і я відчула, що була вже на хресті.

— Чому це сталося?

— Ісус, Марія та Йосиф запитали, чи хочу я разом з Ісусом терпіти, і я погодилася.

— Надовго?

— До Великодня. Ще Матінка Божа сказала, що я не зможу більшість часу Великого Посту ходити.

— Щось ще відбувалося?

— Коли я спала, до мене прийшла Матінка Божа. Вона взяла мене з собою. Разом ми попливли на хмаринці до Царства, Раю, до Чистилища і Пекла.

— Хіба Рай і Царство Боже не одне й те саме?

— Ні. До Раю потрапляють особи, які після життя на землі пройшли через Чистилище. А в Царстві Божому всі ті, які не потребували

проходження через Чистилище.

— Розкажи, що ти бачила.

— У Пеклі я бачила дуже багато людей.

— Яких?

— Священиків, єпископів, простих.

— За чим ти визначила?

— За одягом.

— А чому саме їх найбільше, що каже Мати Божа?

— Тому, що вони були єпископами, але не вірили в Бога.

— Чи Ісус, Пресвята Богородиця та Святий Йосиф хочуть щось сказати зараз до всіх наших єпископів?

— Вони кажуть, що якщо вони єпископи, то нехай вірують у Бога.

— Більше нічого?

— Нічого.

— А яке на вигляд Пекло?

— Мене найбільше вразило, як там страждають люди. Там немає такого, щоб люди варилися у смолі чи пеклися у вогні. Там є невидимий вогонь. Так, це *вогонь жалю*.

— Жалю за чим?

— За гріхами.

— А що було в Чистилищі? Кого там найбільше?

— Священиків.

— А чому священиків?

— Бо вони не мали важкого гріха. Але не слухали правдивих єпископів.

— А хто правдиві єпископи?

— Усі правдиві єпископи — це мученики.

— Усі терплять фізично?

— Ні. Насамперед духовно. Переживають за свою Церкву, бажують їй найбільшого добра.

— А як там терплять?

— Поки очищуються від гріхів, то завжди моляться навколішки. Дехто ще очищає свою душу через терпіння Ісуса, а дехто — через свої терпіння на колінах.

— А як у Раю?

— Там люди, що пройшли Чистилище. Їх більше, ніж у Пеклі й Чистилищі разом. Вони там щасливі.

— Кого в Раю найбільше з людей?

— Простих.

— А як у Царстві Божому?

— Так, як біля Бога. Вони там завжди разом з Ісусом, Марією, Святим Йосифом.

Наступного дня під час Служби Божої мала візйонерка бачила, як відбувається Хресна дорога Ісуса Христа. Біль посилювався. Вона не могла ходити. Першого дня Великого Посту 2003 року по дорозі до міста Хуст біля "Красного поля" вона спитала, чому при дорозі так багато хрестів. Отець Атанасій нічого не бачив.

— Та он, дивіться, сотні хрестів обабіч дороги! — показувала рукою

дівчинка. — Їх настільки багато, що вони стоять один на одному...

І тоді отець пригадав, що саме в ці дні тут відзначають пам'ять загиблих за волю України січових стрільців. Їх було знищено на цьому полі!

СЛЮЗИ ТА ОБІЦЯНКА ПРЕЧИСТОЇ

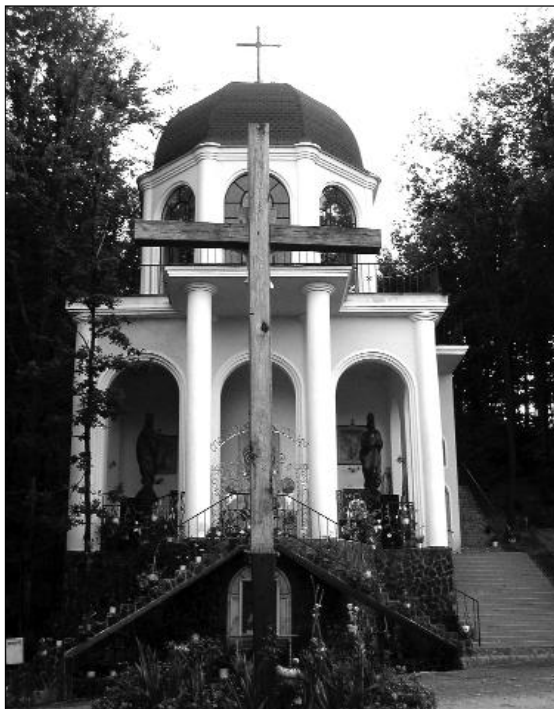
Синод Мукачівської Греко-Католицької Церкви розіслав у всі єпархії Української Греко-Католицької Церкви листа-рекомендацію, а за ним і видав розпорядження, в якому не рекомендував робити організовані поїздки і прощі до Джублика. Були й інші заборони та перешкоди. Тим часом багато людей бачили тут Матір Божу, Святу Родину, сонце, що на нього можна було дивитися без захисних окулярів, і різні знаки довкола нього. Багато дітей бачили, як з очей фігури Матері Божої течуть слюзи. Раптом на престолі позолочений хрест став чорним. За ним спостерігали прихожани, доторкалися пальцями: почорнів, тільки розп'яття в позолоті. Чому так?

— Матінка плаче через те, що у світі багато злих людей, злих священиків. Тому й хрест зчорнів. Згодом слюзи Пречистої бачило багато людей. На розп'ятті перед Каплицею з'явилася кров. На розп'ятті робили експертизи: кров людини. У травні 2004 року Ігор Данилишин — експерт, який проводив дослідження крові з джублицького хреста, начальник судово-медичної лабораторії Західного оперативного командування ЗСУ, зробив висновки: "Провівши дослідження, експерти встановили, що дана речовина має властивості крові, а саме: у ній виявлено білок — гемохромоген" (Третє чудо світу//Аргумент газета. — 2004. — 12 травня. — С. 13).

Матінка Божа вчила устами дитини, як треба молитися, приступати до сповіді й Причастя:

— Злий дух заважає християнській вірі. Він дуже підступний. Але якщо людина сповідається і причащається, то він від неї відходить.

Оленка плакала. Від болю. Її тепер привозили до церкви. Вона сиділа або стояла навколішки. Після Страсної П'ятниці біль зменшувався. Одного разу два священики перед самим Богослужінням голосно кричали на отця Атанасія. У церкві з

Новий Храм, збудований на місці, вказаному Пречистою Дівою Марією

висоти трьох метрів упала ікона Пресвятої Богородиці. Вона проломилася бетонну підлогу, сама ж лишилася неушкодженою. Оленка це пояснила так: "Причиною падіння ікони Матінки Божої були двоє злих людей, які перед Службою Божою кричали на отця під нею". Дитина ж не бачила двох "членів комісії" і не чула їхніх слів.

Над Джубликом не раз насувалися хмари. Перевірки, звинувачення, розколи, конфлікти... Вони ще будуть та будуть. Ідуть випробування. Мар'яна перестане бачити й чути Матір Божу. Візйонеркою і терплячою з Христом зостанеться Оленка. А люди, близькі їй зі світу, бачитимуть у цій вогкій урочищі дива і відчуватимуть у лісі запах троянд і ладану. Багато хворих будуть зцілені, нездолених — умиротворені. І моя сестра Гафія-Вікторія — серед цих щасливців. А я? Коли врешті поїхала до Джублика, нічого особливого не задумувала. Із сестрою, братом Миколою, що вів авто, і небогою Олесею ми проказали "Вервицю" до Матері Божої, як Вона всіх про це просить. Уже перед заходом сонця зупинилися на пагорбку кілометрів за десять перед урочищем.

— А дивіться, — показала на сонце Гафія-Віта.

Ми подивилися.

— І що? — спитав Микола й за мене.

— Як, ви нічого не бачите?

— Сонце бачимо, — зіронізував брат.

— Дивіться добре.

Дивимосся хвилину-другу.

— Довго ще дивитися?

— Попалися, — тішиться сестра. — Хіба на сонце можна так довго просто собі дивитися?!

А й справді. Дивимосся скільки хочемо на ясний диск денного світила. І очі не болять. Дивимось, як на малюнок. Як це?!

Сонце якесь жовте, неприродне, обрамлене буряковим кантиком.

— Бачу, — кажу, — бурякового кольору обідок.

— І я — бурякового, ні... зелено-го вже, — дивується Микола.

— А мій помаранчевий, — вигукє Олесь. І ми сміємося до дивного сонця утрюх. Ще мені вдалося, що промінь у вигляді скісного хреста перетинав сонце. Але то, може, в очах заломлювалося світло...

У Джублику йшла сповідь перед вечірньою Службою Божою. Тієї серпневої теплої ночі у Джублику під ліском і під кровоточивим хрестом не забуду. Я тихо плакала. Мій уже літній брат уперше після школи прийняв по сповіді причастя. Хіба ще більшого я хотіла і просила у Матінки Божої?

● **Марія ВЛАД**, з допомогою Божого Повеління та отця Атанасія Чийпеша Світлина від о. **Атанасія ЧИЙПЕША**

Служба Божа у новозбудованому Храмі

СЛОВО Просвіти

Засновник:
Всеукраїнське товариство "Просвіта" імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА
Ярема ГОЯН
Павло МОВЧАН
Анатолій ПОГРІБНИЙ
Олександр ПОНОМАРІВ
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
278-63-69

Відділ мови
Олександра ТКАЧ
270-55-57

Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ культури
Марія ЛИТВИН
270-55-57

Відділ просвітницької роботи
Ольга СКРИПІНА
279-49-47

Спеціальний кореспондент
Радміла КОРЖ
279-39-55

Літературний редактор
Тамара МАРТ
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна МИХАЙЛЕНКО
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail:
slovo_prosvity@ukr.net

http://
slovo.prosvita.com.ua

Індекс газети
"Слово Просвіти" — 30617

Видруковано з готових фотоформ на комбінаті "Преса України" у середу. Зам. № 3301243

Загальний наклад — 32800

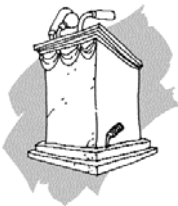
Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

При використанні наших публікацій посилання на "Слово Просвіти" обов'язкове.

Передплатна ціна, враховуючи поштові послуги:
на місяць — 3,29 грн.
на 3 місяці — 9,59 грн.
на 1 рік — 37,86 грн.

НОТАТКИ ОЧЕВИДЦЯ

Але з'їзд було зірвано.

Група осіб, які не мали жодного стосунку до партії, зранку ввійшла до Будинку архітектора й контролювала вхід до нього, перешкоджаючи невідь за якою ознакою окремим делегатам і запрошеним пройти до зали. На порушення Статуту група керівних членів у статусі народних депутатів від партії та заступників голови партії самовільно зайняла місця в президії. Голову партії Анатолія Матвієнка ці його колишні прибічники намагалися силоміць не пустити на сцену. Він хоч і пройшов, але відкрити з'їзд, як це передбачено партійним Статутом, йому не дали. Трибуна була заблокована, самозванців у президії — а це були заступники Матвієнка та депутати — взявши за руки, охороняли їхні прибічники. Мікрофони хтось відключив, але у "путчистів" ніби спеціально для цього був мегафон, за допомогою якого вони й намагалися перекричати зал. А зал розділювався на дві частини: прихильників Матвієнка та його супротивників. Обидві сторони не хотіли ні бачити, ні чути одне одного. Галас, вигуки "Ганьба!", скандування прізвиськ основних претендентів на лідерство у партії не дозволяли цивілізовано обговорити конфліктну ситуацію і дійти зваженого рішення.

УРП "Собор" — одна з найстаріших партій незалежної України. Нинішня її назва виникла, коли Українська народна партія "Собор", створена наприкінці 1999 року на базі громадської організації "Відкрита політика" та членів Української партії "Єдність", що виникла з ініціативи редакції газети "Вечірній Київ", об'єдналася з Українською республіканською партією. Це був великий прогресивний крок на тлі тодішньої роздільності українського політикуму: у лідерів цих сил вистачило здорового глузду стати під прапор єднання. Голова республіканської Левко Лук'яненко мудро поступився лідерством у новоствореній структурі молодому й енергійному соратнику Анатолієві Матвієнку; його ж самого обрали головою Ради старійшин партії — структурі принципово новій і демократичній. Нова партія стала спадкоємницею родоу Української республіканської партії, яка вийшла із надр Української Гельсінської спілки і була заснована навесні 1990 року. Це була перша політична партія, що виникла ще за радянщини. Нині партія нараховує понад 40 тисяч членів.

Шість років у "Соборі" був мир і спокій. Приєднавшись до блоку Юлії Тимошенко, партія отримала на виборах 4 мандати до парламенту: вони дісталися Анатолієві Матвієнку, Левкові Лук'яненку, Григорієві Омельченку та академікові Костянтину Ситнику. Шість років найближче оточення Матвієнка курило фіміам своєму провідникові, якщо не зважати на звичні у партійних середовищах певні робочі тертя. І раптом ті, що називали одне одного і свого лідера братами, стали непримиренними якщо й не ворогами, то принаймні супротивниками. Тон задавали мандатносці та їхні підпісники, які, де тільки можна, намагалися поцепити на свого лідера всіх собак...

Що ж трапилося, звідки стільки ненависті, безкультур'я, нецивілізованості?

Витоки цього внутрішньопартійного конфлікту слід шукати в середовищі Юлії Тимошенко. Після відставки з поста прем'єра її залишилися керувати лише своєю партією "Батьківщина" та фракцією у Верховній Раді, яка кількісно збільшилася приблизно вдвічі після перемоги Помаранчевої революції за рахунок перебіжчиків з інших, далеких по духу, але потрібних для го-

ЯК ГВАЛТУВАЛИ «СОБОР»

Політична метушня, що зчинилася нині в Україні, нагадує, що наступні парламентські вибори дихають у потилицю тим політичним силам, які прагнуть навесні наступного року потрапити до Верховної Ради. Тільки минулої суботи було скликано сім партійних з'їздів. Серед них і XV з'їзд Української республіканської партії "Собор", який мав розв'язати суперечності, що виникли в партійному середовищі протягом останніх тижнів, і визначити місце партії в наступних парламентських виборах.

Анатолій Матвієнко

лосів фракцій. Серед цих перебіжчиків немало й олігархів, що й змусило рішучого та імпульсивного депутата Степана Хмару із моральних міркувань залишити цю фракцію.

Під час голосування за Єханурова на пост прем'єра, Ю. Тимошенко дала вказівку фракції не підтримувати його кандидатуру. Голова УРП "Собор" А. Матвієнко, який у той час був прем'єром Кримської автономії, звернувся до своїх мандатносних однопартійців із проханням проголосувати "за", щоб підтримати Президента і не дати можливості ще більше дестабілізувати і без того хистку ситуацію в країні. Побачивши, що його прохання не знаходить відгуку, Матвієнко пригрозив, що в разі непослуху він подасть у відставку з поста голови партії і припинить своє членство у "Соборі".

Аргументи Юлії Тимошенко (а вони, що видно, були не стільки ідеологічні, скільки меркантильні) виявилися вагомими, ніж умовляння партійного лідера і "брата". Партійна група соборан підкорилася не своєму партійному керівникові, а лідерові фракції БЮТ. Матвієнко був явно шокований цією, на його думку, і на думку багатьох націонал-патріотів, зрадою українських інтересів, і в емоційному пориві, як і обіцяв, написав заяву про складення обов'язків голови та вихід із партії.

Провід "Собору", передусім заступники голови, взяли заяву лідера до відома і таким чином вирішили його позбутися. Адже Матвієнко не погодився так однозначно й відразу приєднатися до блоку Ю. Тимошенко, жертвуючи ідеологічною позицією. Він більше схилився до створення єдиного правового блоку, який би активно відображав українські інтереси, хоч і не відкидав можливості переговорів з іншими блоками, у тому числі і Юлії Тимошенко. Мандатносців і тих, кому, вочевидь, також дали надію розраховувати на мандати, до речі, дуже ілюзорні на сьогодні, такий поворот справи не влаштував. Знаючи авторитет Матвієнка у партії, почали пояснювати однопартійцям, що той тепер ніякого стосунку до "Собору" не має, оскільки не є не те що головою і навіть членом партії. Однак на засіданні Центральної ради — вищого партійного органу між з'їздами — після тривалих дебатов його учасники наполягли, щоб Матвієнко відкликав свою заяву і переважною більшістю голосів залишили його головою партії до рішення з'їзду.

Програвши в дебатах, мандатносці зайнялися розкольніцькою діяльністю. Вони переконували однопартійців, де тільки могли, у тому, що рішення Центральної ради нібито нелегітимне — до речі, головував на засіданні їхній одноклубець і заступник голови УРП "Собор" Сергій Шевчук, який, треба віддати належне, досить демократично вів засідання і дотримувався усіх процедурних норм. А за чотири дні до з'їзду вони заявили про створення внутрішньопартійної фракції "Соборна Батьківщина", відверто пішовши на розкол.

На жаль, у цій далеко не чесній боротьбі використано добре ім'я Левка Лук'яненка, відомого борця за незалежність України та багатолітнього політв'язня. Важко сказати, чому голова Ради старійшин партії підтримав заколотників, використовуючи свій авторитет для тиску і на членів Ради старійшин, щоб провести потрібні рішення. Як людина високоморальна, він мав би бути безстороннім, стояти над партійними чварами. Тим більше, що й депутатський мандат для нього у його віці і становищі в суспільстві, за його ж визнанням, наче б не так багато важить, як для інших. Однак сталося те, що сталося. Заколотники знали, що з'їзд ніким із них Матвієнка не замінить, тому, щоб захопити керівництво партією, обрали своєрідним троянським конем людину-символ Левка Лук'яненка. Він погодився. Не хочеться припускати, що Левкові Григоровичу захотілося знову покермувати республіканцями. Не хочеться, тим більше, підозрювати його в особистих меркантильних інтересах. Схоже, що колеги зуміли його переконати, що він єдиний рятівник партії і має виконати цю свою благородну місію. Що ж, і в мудрому віці люди можуть робити помилкові кроки...

На з'їзді протиборствуючі сторони так і не зуміли порозумітися. Пристрасті спалахували і в залі, і в кулуарах. Замість аргументів лунали звинувачення. Матвієнкові дорікнули тим, що колись керував комсомолом (але ж більшість присутніх не обминула ця комсомольська чаша: час такий був). І що нібито він підтримував путч так званого ГКЧП в 1991-му (що абсолютно не відповідає дійсності). Лук'яненкові пригадали, що він утретє розколює Республіканську партію (справді, і раніше, за лідерства Лук'яненка, відбувалися розколи, але чи тільки він один у тому винен?).

Закінчилося тим, що велика група делегатів (понад 70 осіб) покинула залу. Серед них було 16 із 27 голів територіальних організацій партії та 36 із 67 членів Центральної ради. Маючи кворум, Рада під головуванням А. Матвієнка провела засідання. Тут ухвалено заяву про те, що зібрання, назване групою партійних заколотників XV з'їздом партії, є нечинним із огляду на численні порушення норм партійного Статуту й етики, а також — чинного законодавства. Про нелегітимність зібрання вирішено повідомити Міністерство юстиції. Згідно зі Статутом партії, припинено повноваження Центрального проводу та заступників голови партії, відповідно обрано новий склад проводу. Центральною радою підтвердила відданість партії ідеї створення потужної коаліції патріотичних національно-

Левко Лук'яненко

демократичних сил на безрезних виборах 2006 року. Голові партії та новообраному Центральному проводу партії доручено провести переговори з керівництвом партій "Батьківщина", НРУ, УНП, інших національно-демократичних сил із метою створення такої коаліції.

Тим часом прихильники блокування з БЮТ провели перереєстрацію делегатів з'їзду і продовжували працювати. Прийнято рішення про призначення Левка Лук'яненка виконуючим обов'язки голови УНП "Собор" та про початок переговорів із Блоком Юлії Тимошенко щодо приєднання. А закінчили тим, що під прикриттям депутатських мандатів прихильники Лук'яненка виламали двері партійного офісу на вул. Лабораторній і захопили приміщення.

Те, що трапилося, ослабило УРП "Собор". Тепер, замість готуватися до виборів, партійні вожді займуться правовою війною та судовими тяганинами. Можливість блокування з іншими силами надзвичайно ускладнилася: важко блокуватися з партіями-половинками, тим більше, що їхній юридичний статус тепер сумнівний.

Такі невеселі українські реалії. Що ближче до виборів, то пекучі-

шою стає політична ситуація. Є підстави припускати, що напруга стимулюється антиукраїнськими силами як у самій Україні, так і за її межами. Давня цинічна засада в політиці "Поділяй і владарюй" повністю виявляється в українській передвиборній атмосфері. То збунтувалася харківська обласна організація Соцпартії, виступивши проти центрального керівництва. То розкололася навпіл Трудова партія України. На грані розколу опинилася партія "Реформи і порядок" Пинзеника. Назріває розкол у Кримській організації Української народної партії Юрія Костенка. Нарешті, відбулося звалтування "Собору".

Власне, усі названі партії, крім трудовиків, були союзниками Віктора Ющенка під час президентських перегонів. І в цьому легко простежується послідовність: розколювати, а отже, ослаблювати саме національно-демократичні сили, не дати їм влитися в новий пропрезидентський передвиборчий блок під час парламентської кампанії.

І ще одна послідовність: чомусь майже в усіх названих негарних справах більшою чи меншою мірою відчувається рука прихильників Юлії Тимошенко. Ось факти. У партії "Реформи і порядок" заварив кашу під назвою "приєднання до БЮТу" экс-віце-прем'єр Микола Томенко. У Кримському розколі, який уже назрів, замішаний, за повідомленнями преси, керівник тамтешнього виборчого штабу Юлії Тимошенко Андрій Сенченко. Кадровий переворот у "Соборі" ініціювали також члени фракції БЮТ у парламенті. А напередодні з'їзду соборан інших представників штабу Юлії Тимошенко заявив у Львові, що "Батьківщина" зможе блокуватися із "Собором" лише за умови, що головою буде не Матвієнко, — безпardonне втручання у внутрішні справи іншої партії, чи не так?

І це після численних заяв Юлії Тимошенко, що вона не воюватиме з Ющенком, а йтиме паралельним із ним курсом...

Як бачимо, політичні пристрасті все більше розпалюються з кожним днем, який наближає країну до парламентських виборів. Однак це ще тільки квіточки. Ягідки поперед. Схоже, без звичного вже бруду і наруги вибори не обійдуться.

Шкода...

● Віталій КАРПЕНКО

ЩО БУЛО ДАЛІ?

ПРАЦЮВАТИ ЛЕГІТИМНО

Центральна Рада, діючи відповідно до партійного Статуту, припинила повноваження Центрального проводу та заступників голови партії, обраних 12 лютого цього року. Новими заступниками голови УРП "Собор" А. Матвієнка обрані О. Бондар, М. Стріха та М. Яковина. До складу Центрального проводу партії, окрім голови та його заступників, також увійшли відомі політики, громадські діячі та науковці: М. Баланчук, С. Березенко, О. Гудима, О. Кобець, Я. Козачок, академік С. Комісаренко, А. Погрібний. Новим керівником парламентської групи УРП "Собор" затверджено академіка К. Ситника.

Центральна Рада наголосила: статутні повноваження представляти партію має лише її легітимно обраний голова А. Матвієнко та Центральний провід, обраний на засіданні Центральної Ради 22 жовтня цього року. У розпоряджен-

ні легітимного керівництва партії, підтримуваного абсолютною більшістю партійних організацій, перебувають печатка і реєстраційні документи партії.

Центральна Рада звільнила Л. Стасів від обов'язків редактора партійної газети "Самостійна Україна". Ці обов'язки тимчасово покладено на П. Тарасюка, який раніше виконував обов'язки заступника редактора газети. Було ухвалено також звернутися до суду на дії осіб, які надвечір 22 жовтня спробували захопити офіс партії.

Насамкінець Центральна Рада підтвердила відданість партії ідеї створення потужної коаліції патріотичних національно-демократичних сил на безрезних виборах 2006 року. Рада доручила голові партії А. Матвієнку та новообраному Центральному проводу партії провести переговори з керівництвом партії ВО "Батьківщина", НРУ, УНП, інших національно-демократичних партій із метою створення такої коаліції.

Прес-служба
УРП "Собор"

●

НАЦІЯ ТА ДЕРЖАВА

Сучасна Україна нагадує сюрреалістичну картину С. Далі, де переплітаються різноманітні, часом несумісні явища, фантазії з реальністю. У цій державі представник українського етносу не може повною мірою реалізувати свої національні права слухати та читати українською. Сепаратистські дії визначаються як опозиційні, українофобські пропускаються відповідними органами повз вуха, а часто походять від самих чиновників. Тому не доводиться дивуватися, що в сучасній Україні панує повний хаос у трактуванні власного минулого. Йдеться не про науку, де дискусії дуже корисні, а про державну політику щодо вшанування героїв української історії, і в її руслі встановлення пам'ятників, меморіальних знаків, відзначення пам'ятних дат, тобто, всього того, що формує ідеологію широких кіл суспільства. Ігнорування принципу розрізнення «історичної постаті для науки» й «історичної постаті для вшанування» веде до розмиття поняття української національної ідеї, закладає основи для діяльності українофобів.

Яскраве ігнорування цього принципу бачимо у Східній і Південній Україні. Тут і досі найпочеснішими людьми в історії Криму, Одешини, Донеччини вважаються імперські та радянські діячі. Гідними предками сучасних українців їх вважають за принципом — «жив тут», «побудував тут» тощо. Крайнім проявом цієї тенденції є вшанування відвертих україножерів під претекстом «не можна нічого викреслювати з історії». Заміна радянських назв одеських вулиць на імперські не викликала великого обурення, коли ж дійшло до надання одній із вулиць назви на честь Р. Шухевича, негативна реакція з боку російськоцентричного істеблішменту була однозвучною. Одна з вулиць і досі носить назву паплюжника української культури В. Белінського.

Саме Одеса, на жаль, продовжує подавати приклади імперіоцентризму та українофобства у вшануванні історичних постатей. Із ро-

ТРАМВАЙ УКРАЇНИ, або ПРО СПАДЩИНУ, ЯКУ МИ ОБИРАЄМО

ку в рік у вересні ми бачимо на урочистих заходах на честь заснування міста акторів, перекладених у Катерину II та її вельмож. Останнього разу до них, щоправда, «приєднався» отаман А. Головатий. Але у вирі російсько-імперського пієтету він видавався не козаком, а козачком. Найсвіжішим проявом наголошення на імперських традиціях Одеси є стенди, що прикрашають тумби на вулицях центральних районів міста. На них у гарному кольоровому зображенні подано портрети градоначальників міста та губернаторів Новоросійського краю у XIX—на початку XX ст. із коротким викладом найважливіших заслуг. На стендах написано, що вони встановлені на честь ювілею міста за ініціативи громадської організації «НАДО» («новая администрация, достойная Одессы»), а сам проєкт носить назву «Достойные Одессы». Вчергове одеситів орієнтують на наслідування імперської спад-

щини, традиції та ідеали якої не тільки не передбачали, а й повністю виключали існування окремої української нації та держави. Перерахування в основному господарських заслуг градоначальників відповідає й іншій модній нині ідеї: неважливо, як ти ставився до національних прагнень українського народу, його культури та традицій, чи ти є носієм україноцентричної національної ідеї, аби був «господарником» на кшталт керівника колгоспу.

Віддаючи належне градоначальникам як господарникам, слід нагадати, що основним змістом їхньої діяльності була подальша інтеграція з Росією, намагання не дати Новоросії перетворитися на Південну Україну. Це яскраво демонструє постать генерал-майора І. М. Толмачова (1908—1911), портрет якого займає одне з чільних місць на згаданих стендах. Занотовано, що він пустив в Одесі перший електричний трамвай. За рамками залишилося те, що Толмачов заслужив серед сучасників славу одного з найлютіших гонителів українства. Діставалося від нього і єврейській та польській громадам Одеси. 2005 року ми святкуємо 100-річний ювілей виникнення першої в Україні у складі Російської імперії культурно-просвітницької української організації — одеської «Просвіти». Саме постійні переслідування з боку Толмачова призвели до закриття «Просвіти» 1909 року. У донесенні-доносі до МВД Толмачов наго-

Лінія одеського трамвая (1956)

лошував, що найбільшим злочином «Просвіти» він вважає її прагнення «пробуджувати у своїх єдиноплеменниках національну самосвідомість і сепаратизм на шкоду інтересам решти корінного населення Росії». Діяльність Толмачова дала право його сучаснику стверджувати, що «складно визначити, де в його діях закінчується просте самодурство і починається найвідвертіше знущання над національністю і просто людською гідністю». Слід вирішити — чи тепер ми віддаємо шану організаторам «Просвіти» в Одесі, чи їхньому гонителю. Третнього не дано.

Введення електричного трамвая аж ніяк не може виправдати або переважити українофобство. Принаймні природно так вважати в Українській державі, якщо ми не хочемо, щоб її територія знову була провінцією Росії. Наведений факт свідчить, наскільки передчасними виявилися сподівання українців на перетворення України та її міст у справді українські. Для цього потрібна наполеглива праця, у тому числі боротьба з імперською ідеологією.

ПОСТАТЬ

Проблема духовної та соціально-економічної соборності українських земель як головної передумови формування української нації — одна з наріжних в історії України. Попри кількості теоретичні та практичні пошуки, питання соборності й надалі залишається надзвичайно актуальним для сучасної України. Ця обставина стимулює подальше наукове вивчення формування та розвитку ідеї соборності України. Важливою складовою цієї теми є історія літературних, наукових і приватних контактів між українською інтелігенцією «підросійської» та «підавстрійської» частин України у другій половині XIX—на початку XX ст. Одним із центрів тогочасного українського національного руху була Південна Україна, зокрема Одеса, де діяли українська громада та низка культурно-просвітних товариств. Видатним представником українського національного руху в Одесі другої половини XIX—початку XX ст. був Михайло Федорович Комаров (1844—1913 рр.). Постать М. Комарова неодноразово привертала увагу дослідників. Вони окреслили визначний внесок М. Комарова та членів його родини у розвиток українського життя Одеси, включили його діяльність у контекст історії України. Проте його зв'язки із західноукраїнською інтелігенцією висвітлені далеко не повністю.

Причини співробітництва М. Комарова із західноукраїнськими періодичними виданнями полягають у суспільно-політичних умовах розвитку українського національного руху в другій половині XIX ст. Видання 1876 року російським імператором Олександром II Емського указу фактично унеможливило розвиток українського письменства на українських землях, що перебували у складі Російської імперії. У той же час політика Австро-Угорської імперії щодо українців не відзначалася такою жорсткістю. Ця ситуація призвела до появи в середині українських інтелектуалів знаменитої ідеї перетворення Галичини на «український П'ємонт». У результаті

ГОЛОС ОДЕСЬКОГО ПРОСВІТЯНИНА ЛУНАВ У ГАЛИЧИНІ

майже всі українські інтелігенти другої половини XIX ст. тою чи іншою мірою перенесли свою публіцистичну та науково-літературну діяльність на терени Західної України, переважно в Східну Галичину. М. Комаров розпочав літературну та публіцистичну працю ще у 1860-х роках і, як справедливо зауважував В. Дорошенко, по 1876 році «був одним із найдіяльніших, хто не клався на славетну українську піч, а пішов, хоч по одинцю, за свій страх і ризик у Галичину».

Найпомітнішим проявом зв'язків М. Комарова із Галичиною у 1880—1890 роках стали його публікації на сторінках львівських часописів «Діло», «Зоря» та «Правда». Декілька зміток надрукував М. Комаров у «Літературно-науковому віснику» — спадкоємці «Діла». Усі часописи видавалися народовцями. «Діло» виходило протягом 1880—1939 років, було найстаршим і багато років єдиним українським щоденником. Співпрацював з «Ділом» майже всі визначні діячі та письменники західноукраїнських земель і багато хто з Центральних і Східних земель. Воно формувало національно-демократичну думку та більше, ніж будь-яка інша газета, віддзеркалювало події на всіх українських землях. «Зоря» була двотижневим часописом, що виходив у Львові в 1880—1897 рр. Із 1885 р. він перейшов у власність Наукового товариства імені Т. Шевченка і став усеукраїнським виданням, що об'єднало співробітників і передплатників з усіх українських земель. «Правда» була літературно-науковим і політичним часописом, виходила у Львові у 1867—1879 рр. (із перервою в 1871 році) як декадник, тижневик, півмісячник і місячник, за 1880 р. — як літературно-науковий збірник, у 1888—1896 рр. — як місячник і півмісячник.

Після заборони українського друку в Російській імперії ці видання бу-

ли всеукраїнськими трибунами українського слова.

За нашими підрахунками, згідно з єдиним на сьогодні й достатньо повним покажчиком праць М. Комарова, у названих виданнях він надрукував 62 статті (45 — у «Зорі», 11 — у «Правді», 4 — у «Ділі», 2 — у «Літературно-науковому віснику»), що складає більшу частину його літературно-наукової спадщини. У свою чергу галицькі вчені та літератори часто рецензували роботи М. Комарова. Слід зазначити, що до 1890-х років галицькі видання досить вільно надходили до решти українських земель. Таким чином публікації М. Комарова безпосередньо впливали на розвиток суспільно-політичної думки в Україні у складі Російської імперії. Є. Чикаленко згадував, що із «Зорею» він уперше ознайомився у М. Комарова. Саме від останнього одеського громадянина отримували відомості про боротьбу між українцями і поляками в Галичині, про що неможливо було дізнатися з російських газет. З огляду на цензуру, усі свої публікації М. Комаров підписував псевдонімами М. Комар, М. Уманець, М. Неїжмак, Хуторянин. В основному його статті належали до жанру рецензій, перекладів та некрологів. А. Кримський згадував, що видатні діячі Галичини знали одеського дописувача перш за все як неупередженого рецензента. У своїх рецензіях одеський діяч знайомив передусім західних українців із новими творами П. Куліша, С. Руданського та інших. У рецензіях М. Комаров чітко викладав свій погляд на розвиток української культури, який найповніше відбився у незгоді з автором комедії, де український патріот зображувався як людина, у якої на язичі разом із Шевченком — галушка. Серед перекладів М. Комарова слід згадати твір Д. Мордовця «Професор Ратмиров», присвячений біографії М. Костомарова. Постать М. Костомарова його особливо цікави-

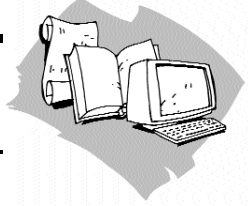
ла. Видатному історикові він присвятив декілька публікацій, зокрема на сторінках «Правди» оприлюднив важливий лист М. Костомарова до київських студентів 1863 року. М. Комаров настійливо заперечував поширене твердження, що буцімто М. Костомаров заперечував придатність української мови для «високої» літератури.

Декілька статей М. Комарова у галицьких виданнях мали особливо принциповий характер і є важливим джерелом вивчення його світогляду. У статті «Хто ж справді винен, і де наша робота?» (1889 р.), яку А. Кримський небезпідставно порівнював із «Чудакими думками» М. Драгоманова, М. Комаров одним із перших рішуче висловився проти песимізму щодо подальшого розвитку українського національного руху, бачачи вихід у розгортанні активної праці в Галичині. «Будь-що-будь, рано чи пізно, а вся наша праця не загине марно і для України, і колись вернеться до нас і стане нам у пригоді, як Галичині придалась перші літературні заходи на Україні. Галичина — то наш світоч, туди і линемо всю душу», — наголошував одеський публіцист. У відповіді російському вченому О. Пипіну на його рецензію на працю О. Огоновського «Історія літератури руської» М. Комаров показав, що російський ліберал в українському питанні завжди залишиться обрусителем. Особливо слід зупинитися на статтях М. Комарова, у яких він характеризував одеське громадське та культурне життя з огляду на його вплив на українство («Вісті з Одеси»), адже ці статті досі не взяті до уваги дослідниками. М. Комаров не виступав виключно у ролі стороннього кореспондента. На конкретних прикладах одеської дійсності він показував гнилість російського суспільно-політичного життя, марність сподівань на співчуття до українського національного руху з боку російських лібералів, чие побоювання проявив української свідомості часто виходило за межі здорового глузду. У цих статтях відчувається особливий полемічний запал

М. Комарова, навіть у цілому нехарактерна для нього різкість в оцінках. Це пояснюється тим, що одеський українець гостро відчував важкі реалії місцевого життя українців. Радісно вітаючи успіхи трупи М. Садовського, М. Комаров пророчо вигукував: «Ні, панове, не придушити Вам живого духа! Тяжкі години ми переживаємо, се правда, отже ж, порядки дочасні, а народна ідея довічна», і не вгасити вам її ніколи!» Російський шовінізм викликав у нього справедливе засудження: «Ні вже, панове об'єднителі, що ви не вигукуйте про український націоналізм, а ніколи він не виявлявся з такою нетерпимістю і презирством до іншої народності, як у російських інтелігентів». Таким чином, у даному циклі статей М. Комаров разом із західноукраїнською інтелігенцією поборював ідейні основи москвофільства.

Отже, публікації М. Комарова на сторінках галицьких періодичних видань стали помітним явищем українського громадського життя 1880—1890 рр. Ці публікації прислужилися справі духовного об'єднання українських земель на засадах національно-демократичних цінностей. Вони стали яскравим доказом того, що попри утиски українське національне життя не замерло і розвивається, зокрема в Південній Україні.

Сторінку підготував
Олександр МУЗИЧКО,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри
історії України
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова

ДЖЕРЕЛО УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

20—21 жовтня 2005 року в Києві відбувся Міжнародний конгрес “Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні та світі”. Захід під патронатом Президента України Віктора Ющенка проводить Науково-дослідний інститут українознавства Міністерства освіти і науки за участі Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка.

КОНГРЕС

Напередодні конгресу НДІ українознавства запровадив програму моніторингу стану функціонування української мови в усіх сферах життя суспільства: в сім’ї, у дошкільних, загальноосвітніх та вищих навчальних закладах, у системі науки, культури, у сфері міністерств внутрішніх справ, оборони, юстиції, у системі державного управління, в засобах масової інформації та сфері інформаційних технологій, у закордонних центрах проживання етнічних українців. Для здійснення програми було створено Всеукраїнський оргкомітет і регіональні групи, до складу яких включено науковців, педагогів, працівників державних органів управління, громадських організацій, творчих спілок.

Спіраючись на отримані моніторингові дані, на Міжнародному конгресі говорили про шляхи подолання існуючих мовних суперечностей в Україні та в українській діаспорі, виконання статті Конституції про статус української мови. Обговорювали також питання місця, долі і ролі української мови в Україні та світі і в осмисленні націєтворчих і загальнодержавних процесів, мовно-українознавчий підхід до вирішення освітніх завдань.

Благословив захід Патріарх київський і всієї України-Руси Філарет. Він наголосив на ролі церкви в утвердженні державної мови, згадавши трагічні приклади участі церкви у русифікації України. “У наш час церква розвернулася на 180”, і тепер ми є проповідниками української мови”, — підсумував Патріарх.

Міністр освіти і науки Станіслав Ніколаєнко зачитав привітання з початком роботи конгресу від Президента України Віктора Ющенка. У привітанні наголошувалося, що українська мова є ключовим фактором національного державотворення, провідним чинником консолідації України, найбільшим і найдорожчим добром кожного народу. Президент запевнив, що нова влада докладає максимум зусиль, аби зберегти і примножити наші національні скарби, серед яких українська мова посідає чільне місце. Від себе міністр зауважив, що сьогодні 77 % дітей відвідують школи з українською мовою навчання. У першому класі не менше 8 годин відводиться на вивчення мови та літератури, у 2—4 — по 7 годин на тиждень. Усього за 11 років навчання за старими програмами — 1698 годин. За 12-річною системою навчання кількість годин, відведених на вивчення української мови, зменшено не буде.

фото Олександра Галати

Павло Мовчан: “Слово — це носій генетичної інформації”

Лунало у залі й привітання від Голови Верховної Ради Володимира Литвина. У привітанні йшлося, що утвердження і розвиток української мови, поступове розширення її функцій аж до охоплення усіх сфер комунікації — це та стратегічна мета, без реалізації якої неможлива подальша розбудова української держави.

Директор НДІУ академік П. П. Кононенко у своїй доповіді “Мова і майбутнє нації” зазначив, що мова є фундаментом нації. На її основі слід будувати храм української держави. Ось чому без розв’язання проблем мови жодних інших проблем будови нашого храму не вирішити.

Академік Л. А. Пиріг виступив із доповіддю “Українська мова у сфері медицини”. Він наголосив на двох аспектах проблеми: професійно-клінічному (спілкування між лікарем і пацієнтом) та професійно-науковому (наукова лексика й термінологія). Доповідач навів статистичні дані анкетування медиків-практиків і науковців. На запитання, якою мовою вони користуються у побуті та при спілкуванні з пацієнтами, на Сході України 53 % опитуваних відповіли, що не замислювалися над цим питанням. Серед учасників анкетування в західних областях свідомо спілкуються українською мовою 93 %. Серед лікарів Сходу дерусифікацію вважають безперспективною 37 %, серед науковців — 36 %. На Заході серед лікарів так вважають 0,2 % і близько 5 % науковців-медиків. Пан Пиріг також проаналізував стан довідкової та наукової літератури у царині медицини. Як виявилося, у 20-х роках минулого століття було видано 4 термінологічні словники, у 30-х таких було 3, у 1948 році — 1. І до 1963 р. не було видано жодного словника. Го-

ворячи про наукові статті, Л. А. Пиріг зауважив, що з Галичини, Буковини та Закарпаття статті надходять українською мовою, з Києва українською і російською. Поодинокі статті державною мовою надсилають із Донецька, Дніпропетровська й Луганська. Однак саме в Дніпропетровську тільки українською мовою видається журнал “Урологія”.

Про “Відродження в Україні народних шкіл задля культивування української мови і культурної спадщини” говорила М. Кепінська-Якобсен із Копенгагена — представник Данського Гельсінського комітету з прав людини. Пані Кепінська-Якобсен розповіла про досвід створення таких шкіл у Данії. Вона закликала присутніх не чекати допомоги від держави, а створювати громадські організації і працювати на утвердження української мови.

А голова Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка П. М. Мовчан укротер наголосив, що слово — це носій генетичної інформації, і зауважив, що сьогодні стан мови залежить від кожного з нас. Він закликав виробити рекомендації з утвердження, підтримки та розвитку державної мови.

М. Д. Пришляк із Риму говорив про “Вартість філософії та мовної етики в українознавстві”.

Г. Й. Удовенко виступив із доповіддю “Мовна політика України на сучасному етапі” і констатував: мова перебуває в критичній ситуації. До того ж наступного року планується зменшити бюджетні видатки на розвиток державної мови до 4 млн. гривень. Він також наголосив на штучній проблемі двомовності, відсутності цілісної державної політики в мовному питанні, зокрема Україна не реагує на посягання на свій мовний суверенітет: “Державна мова залишається сиротою...” Сьогодні ми маємо 13 законопроектів про мову, із них 11 стосуються підвищення статусу російської мови. Досі в Україні діє закон про мову Радянської України. Г. Й. Удовенко також наголосив на ролі кумирів нації в піднятті престижу державної мови. Святослав Вакарчук, Олег Скрипка та Руслана, на його думку, зробили у цьому напрямку набагато більше, ніж сучасні державні діячі. Доповідач окремим закликав Андрія Шевченка, Володимира та Віталія Кличків опанувати українську мову, як вони опанували іноземні.

Доповідаючи про термінологічну політику держави, Г. Г. Філіпчук запропонував такі кроки удосконалення мовної політики: створити при Президентові України Комітет із розвитку державної мови; збільшити бюджетні кошти на підтримку української мови; забезпечити виконання законів, що стосуються використання державної мови. У термінологічній політиці Г. Г. Філіпчук наголосив на потребі створення якісних словників (їх, згідно з державною програмою, до 2010 року має бути створено 8,5 тис.). І насамперед слід позбутися англо-російського термінологічного суржика, а відшукати українські відповідники запозиченим термінам.

Загалом же доповіді були покликані з’ясувати реальний стан функціонування української мови у різних суспільних сферах. Основним завданням Конгресу стало розширення соціальної бази української мови і повернення їй функціональної повноти.

● **Ольга СКРИПКИНА**

РЕФЛЕКСІЇ

НЕ ЗОСТАВАЙТЕСЬ ОСТОРОНЬ

Нещодавно телестудія “1+1” показала жакхливий сюжет: севастопольська школярка — судячи з прізвища, українка, — не любить української мови і не хоче її вивчати, бо там багато західноукраїнських слів. Чи можна собі уявити, що ще в якійсь країні світу дитина могла б таке сказати про рідну мову?! Це свідчить про брак патріотичного виховання у Севастополі. Може, завідувач відділу освіти там не на своєму місці?

Думаю, у Севастополі теж є “Просвіта”. Шановні друзі! Не стійте осторонь від патріотичного, національного виховання дітей України. Це найдорожче, що є у нації. Ідіть до управління освіти, до вчителів, дітей. Просвічайте їх.

● **Ліуза ЧУМАК**,
почесний голова
Конотопської “Просвіти”

P.S. До міністра освіти та науки з цього приводу я теж звернулася.

СЛІДАМИ НАШИХ ВИСТУПІВ

АВТОРИ СПРОСТОВУЮТЬ

Автори статті “Освітня драма в Бараниківці” Олександр Крамаренко та Ірина Магрицька просять вибачення у мешканця села Бараниківка Біловодського району Луганської області Боронікова Валерія Михайловича (у статті — Бароніков) за неперевірену інформацію та факти, що стосуються його особисто і його діяльності, використані ними у публікації в газеті “Слово Просвіти”, ч. 41 за 2005 р.

Водночас редакція нагадує всім своїм дописувачам і читачам, що відповідальність за достовірність інформації несуть автори, що й зазначено у вихідних даних нашої газети.

ПОДЯКА

УКРАЇНСЬКИЙ КРАЄВИД XIX–XX ст.

У Національному музеї Тараса Шевченка проведена виставка “Український краєвид XIX–XX ст.” У її рамках відбулися цікаві проекти: “День знань” — вікторина для учнів київських шкіл і гімназій; дискусійна вітальня “Тарас Шевченко в III тисячолітті”; “Країна повита красою...” — виступи поетів Києва та Чернігова; “У нашій раї на землі...” — творча зустріч переможців вікторини, проведеної у День знань.

Національний музей Тараса Шевченка висловлює щире вдячність Всеукраїнському товариству “Просвіта” імені Тараса Шевченка та видавництву “А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА” за участь у заходах та надання книжок і мультимедійних компакт-дисків “Кобзар” Тараса Шевченка.

СЛОВО, АЛЕ ГРАМОТНЕ І

УВАГА! ПОМИЛКА

Правильно кажуть, що дехто набагато швидше засвоює азбучну істину, ніж граматику і стилістику рідної мови. Особливе занепокоєння викликає усне мовлення, насичене суржиками, ненормативною лексикою. Основна категорія людей не хоче розрізняти значення таких слів, як, приміром, “квиток” і “білет”; “трапляються” і “зустрічаються”; “підписка” і “передплата”; “пара” і “кілька”; “обсяг” і “об’єм”; “адрес” і “адреса” і т. ін. Небажання вдосконалювати свої знання, працюючи зі словниками, призводить до численних помилок.

Рекламадавні, які претендують на високий збут своєї продукції чи надання послуг громадянам, повинні найперше володіти словом. Наближаючись до аптечного кіоску, читаємо оголошення: “Найкращі ліки — найкращі ціни”. Мусимо зробити зауваження нашим фармацевтам: ціни, на відміну від ліків, не бувають “кращими” чи “найкращими”, а “доступними”, “помірними”, “невисокими”.

У нашому міському транспорті — трамваях і тролейбусах — тіснява й штовханина. Але не тільки це викликає роздратування. Є й інша причина: написи у салоні, мабуть, зорієнтовані на невстигаючих школярів і студентів і не вельми вимовгливих до чистоти рідної мови інших категорій пасажирів.

Читаємо: “Вартість перевезення одного місця багажу — один квиток”. Отож звертаюся до адміністрації трамвайно-тролейбусного управління: виправляйте ці словесні “перли”. Бо перевозять багаж, а не “місце багажу”.

Грішать грубими помилками й наші колеги-газетарі. В інформаційній добірці “День за днем” одного з обласних часописів була вміщена замітка “Війна на дорогах”. “Щороку на наших дорогах гине народу стільки, що куди там тій афганській війні. Якби-то припинити цю неоголошену війну між пішоходами і водіями, то скільки б народу було врятовано...” Звичайно ж, ідеться про загибель не народу, а громадян (осіб, людей).

Ще зі шкільної парти ми знаємо, що є чимало засобів урізноманітнення мовлення. Одним із них є синонімія, яка дозволяє уникати повторень. А різномовидом синонімів є перифраза — описовий зворот, який вживається замість звичайної назви особи, предмета, явища. Отже, вона називає предмет у формі опису істотних і характерних рис та ознак його. На сторінках часописів трапляються індивідуально-авторські й загальномовні перифрази.

Один із журналістів після відвідин Америки вирішив поділитися враженнями про цю країну. Описуючи кухню її мешканців, він говорить, що часто вони їдять “перший хліб”, тобто, картоплю. Це неп-

равильно, адже цю культуру називають “другим хлібом”. А “перший хліб” — це вироби з борошна: батони, булочки, рогаляки. Як бачимо, презентація індивідуально-авторської перифрази зазнала невдачі.

Часто доводиться чути або читати такий вислів: “Справжній патріотизм”. Категорично з цим не згоден: патріотизм не може бути “справжнім” чи “несправжнім”. Він або є, або його немає взагалі.

І наостанку таке зауваження. Те, що іноді допускається в усному мовленні, вважається помилкою на письмі. Отож коли прочитаєте повідомлення про спортивні змагання, що відбулися (чи відбудуться) “у Сербії”, згадайте, що такої держави не існує, а є “Сербія і Чорногорія”.

Як бачимо, обжинки на ниві мовознавства будуть іще не скоро, але впадати у відчай і робити похмури висновки не варто — “усе в житті тече, все змінюється”.

● **Ігор БІДЮК**,
с. Йосипівка на Львівщині

Питання розвитку державної мови та національної культури в нашій країні, на жаль, усе ще залишається актуальним, а з легкої руки “горе-політиків” інколи виявляється роз’єднуючим фактором. І особливо гострим воно є для східних регіонів, де довгі роки насаджувалося поняття меншовартості української нації на догоду “інтернаціоналізму” й усяким іншим -ізмам, що в силу різних обставин саме на Сході й Півдні України міцно увійшли у свідомість громадян. На щастя, і тут завжди існували осередки української культури, які своєю діяльністю зберігали і примножували національні скарби, а зі здобуттям незалежності стали справжніми флагманами національного культурного відродження. Таким осередком є Донецький академічний український музично-драматичний театр, що не словами, а справами слугує Україні.

Він утворений майже вісімдесят років тому в Харкові. Колектив театру здійснив постановки вистав, які за своїм значенням увійшли до скарбниці українського театрального мистецтва. У репертуарі театру чільне місце посідає українська п’єса. У різні часи на його сцені йшли: “Наталка Полтавка”, “Москаль-чарівник”, “Енеїда” І. Котляревського, “Сватання на Гончарівці”, “Блакитна турецька шаль”, “Бой-жінка” та “Відьма” Г. Квітки-Основ’яненка, “Думи мої...” за Т. Шевченком, “Суєта”, “Сто тисяч” І. Карпенка-Карого, “По ревізії”, “Пошилися у дурні” М. Кропивницького, “За двома зайцями”, “Циганка Аза”, “Майська ніч” М. Старицького, “Закон” В. Винниченка, “Свічине весілля”, “Фея гіркого мигдалю” І. Кочерги, “Народний Малахій” М. Куліша, “Роксолана” П. Загребельного, “Сужена-неоужена” О. Пчілки, “Оргія” Лесі Українки, “Побачення у часі” за В. Стусом, “Обережно, злий лев!”, “Кохання у стилі бароко” Я. Стельмаха та багато інших. Вистави театру залучають глядача до невичерпних джерел української культури, доносять співуче українське слово. Телевізійні версії вистав театру “Роксолана”, “Народний Малахій”, “Суєта”, “Одна ніч”, “Котигорошко”, “Енеїда” неодноразово транслювалися на українському телебаченні.

Керівництво театру розробило унікальну для Донецького регіону програму популяризації української мови та культури. Важливим кроком у її здійсненні стало створення вистав для дитячої аудиторії винятково українською мовою. Таким чином театр одним із перших почав виховувати свідомого українськомовного глядача.

Специфіка театру — музично-драматичний — відповідає самій суті українського театру й розкриває широкі можливості для залучення артистів балету, оркестру та вокалістів. Постановки Донецького театру набули великої популярності серед глядачів: вистави “Енеїда” І. Котляревського, “За двома зайцями” М. Старицького, “Милый друг” Гі де Мопассана, “Кохання у стилі бароко” Я. Стельмаха, “Дванадцята ніч” за В. Шекспіром та інші завжди збирають аншлаги не тільки у Донецьку, а й у багатьох містах, де театр гастролює. Але справжньою подією стало високе визнання на державному рівні творчих досягнень колективу театру: вистава “Енеїда” була удостоєна Національної премії України імені Т. Шевченка. Лауреатами найвищої державної відзнаки стали режисер-постановник, заслужений діяч мистецтв України Віктор Шулаков і генеральний директор, художній керівник театру, заслужений працівник культури України Марко Бровун.

2 жовтня Донецький академічний український музично-драматичний театр відкрив свій 79-й, перед’ювілейний, театральний сезон. Проте, незважаючи на такий солідний вік, творчий колектив залишається по-молодечки енергійним і завзятим.

Тільки у попередньому, 78-му сезоні, театр подарував своїм глядачам 8 прем’єр: карнавальне дійство “Дванадцята ніч” В. Шекспіра, “Навіжений Журден” М. Булгакова, іронічний детектив “Всім люблячих жінок” Р. Тома були поставлені на основній сцені. На Малій сцені глядачі змогли побачити спектаклі “Три карти” А. Чехова, на постановку якого режисеру Вадиму Пінському був виділений грант Президента України, “Любоф” М. Шизгала, “Любов до гроба” А. Ніколаї, маленьким глядачам театр подарував веселу казку “Хоробре серце” В. Понізова, а напередодні Восьмого березня було створено концертну програму “Без жінок не можна жити в світі? Ні!”

ПРЕМ’ЄРА РУБРИКИ: МІНІСТРОВІ КУЛЬТУРИ

Чи не в кожного митця, просвітянина, музейного працівника, ентузіаста культури є своя “ідея фікс” — якась заповітна мрія в царині нашої культури. Можливо, уже все готове до її реалізації, лишилося тільки здолати чиновницькі столи і шухляди... Але навіть якщо втілити ідею нині й нереально, головне — дати імпульс у суспільство, спровокувати дискусію.

Із цією думкою започатковуємо нову рубрику “Міністрові культури”. Гадаємо, що вона могла б бути практичною, корисною для нашого міністра. Адже знаємо, що Ігор Ліховий — давній читач і шанувальник

“Слова Просвіти”, і тому переконані, що ваші голоси будуть почуті.

У першому матеріалі пропонуємо розповідь про Донецький академічний музично-драматичний театр. Це — осередок національної культури в русифікованому краї, який традиційно записують собі у вочину антидержавні сили. Він потребує уважного ставлення з боку держави та Міністерства культури й туризму зокрема. Автори цієї статті пропонують надати театру статус національного, побудувати мистецьку вісь — міцне підґрунтя для національної єдності.

ДОНБАС... МИСТЕЦЬКИЙ І ГЛИБОКО НАЦІОНАЛЬНИЙ

Та з кожною новою виставою муздрамівці ставлять перед собою все амбітніші творчі завдання. У жовтні глядачі змогли познайомитися з першою прем’єрою нового сезону — драмою “Кавказька рулетка” В. Мережка, а до кінця року театр планує порадувати своїх прихильників яскравим, наповненим етнографічним матеріалом феєричним музичним спектаклем за повістю О. Кобилянської “У неділю рано зілля копала”, камерною виставою “Контрабас” за бестселером П. Зюскінда та літературно-музичною композицією, присвяченою пам’яті І. Франка. Крім того, уже ведуться переговори про постановку наступного року знаменитого мюзиклу “У джазі тільки дівчата” — вперше українською мовою — і музичної вистави за національною драматургією.

Велику увагу театр приділяє гастрольній діяльності. Вистави муздрами змогли побачити мешканці майже всіх міст Донецької та значної частини Луганської областей. Давно вже стали традиційними гастролі донецької трупі в Маріуполі, а минулого року вони проходили в рамках творчого обміну між колективами Донецького обласного академічного українського музично-драматичного театру і Донецького обласного ордену “Знак пошани” російського драматичного театру міста Маріуполь.

Але театр не обмежується географічними рамками Донецького регіону. Навіть у непростих обставинах перебування вітчизняної театральної галузі відповідно до нових економічних умов донеччани знаходять можливість гастролювати по всій Україні. Уже став традиційним показ кращих вистав театру в Києві.

Минулого вересня вперше за останні 45 років з успіхом провели обмінні гастролі з Національним академічним драматичним театром імені М. Заньковецької. Цей творчий захід мав широкий громадський резонанс, оскільки став початком утворення міцної театральної осі Львів—Донецьк. А нещодавно муздрамівці нанесли на свою гастрольну карту ще одне “підкорене” місто — у серпні з успіхом відбулися гастролі театру в Полтаві, де було показано шість найкращих вистав із репертуару. Усі вистави проходили

при повних аншлагах, але особливого прийоми зазнала, звичайно ж, “Енеїда”: полтавчани довго аплодували прекрасному сценічному втіленню твору свого талановитого земляка. Слід відзначити, що право на ці поїздки колектив театру виграв у конкурсі Міністерства культури і туризму — на них виділялися кошти з бюджету. Це дуже позитивний симптом, оскільки дає налію на відновлення гастрольної діяльності театральних колективів держави, на жаль, втраченої в останні роки.

Важливою для розширення власного художнього обрію і різнобічного творчого розвитку стала практика запрошення до співпраці провідних митців. На сцені театру йшли вистави у постановці заслужених діячів мистецтв України Є. Головатюка, С. Мойсеева, В. Московченка, В. Шулакова, заслуженого артиста України В. Бугайова, народного артиста Росії О. Дзекун, досвідчених майстрів — О. Лісовця, О. Негреску, В. Чхадзе, О. Шмалю, цікавих молодих по-

становників — Д. Лазорка, С. Пасічника та інших. Творчий колектив поєднує плідна співпраця з провідними художниками-сценографами України: заслуженим діячем мистецтв України Т. Медвідь, О. Богатирьовою, І. Лубською, В. Медвідь, Н. Руденко-Краєвською, Ф. Александровичем. У підготовці музичних вистав постійно беруть участь провідні балетмейстери-постановники регіону — заслужена артистка України Г. Чайка, Г. Беловкін, Т. Берестова, А. Бедичев, Г. Дибовський, П. Труш та інші. Для постановки “У неділю рано зілля копала...” були запрошені заслужений діяч мистецтв України А. Канцадайло (Дніпропетровськ) та художник О. Гавриш (Київ).

Тему співпраці з творчими колективами країни продовжує й активна участь муздрами у театральних фестивалях. У травні на базі Донецького обласного академічного українського музично-драматичного театру пройшов П’ятий регіональний фестиваль спектаклів і концертних програм для дітей та юнацтва “Золотий ключик—2005”. Представлений на ньому спектакль театру “Історія коня” М. Розовського переміг у номінаціях “Краща чоловіча роль” (Віктор Жданов) і “Краща жіноча роль” (Наталія Стефашина), а дитяче журі визнало Андрія Єршова кращим у номінації “Роль другого плану” (спектакль “День народження kota Леопольда” А. Хайта).

Наступного року театр приймає на своєму майданчику фестиваль “Театральний Донбас—2006”, що давно вже переріс межі регіонального і радо відчиняє двері перед творчими колективами всіх регіонів України.

Яскравим відображенням популярності цього театрального колективу є найвищий серед театрів України показник заповненості глядацької зали, що складає 86 %, а показники кількості зіграних вистав, глядачів, які їх відвідали, та доходів у багато разів перевищують ці показники в інших обласних театрах.

...Так один колектив, невеликий у межах усієї держави, негolosно, без реклами, робить важливу справу, що не розрахована на миттєвий результат, але важлива і вкрай потрібна, особливо на Сході України. І хто, як не держава, повинна звернути особливу увагу на цей колектив, підтримати і допомогти йому, здійснивши мудру державну політику в галузі культури — побудувати мистецьку вісь Львів—Київ—Донецьк. Клопотання про надання колективу Донецької муздрами статусу національного неодноразово порушувалося і було підтримане і місцевою владою, і профільним Комітетом Верховної Ради, Радою Національної спілки театральних діячів України, представниками київських і донецьких мистецьких кіл тощо. А може, вже настав час для справедливості? Так не хочеться, щоб у черговий раз ми спізнилися...

● **Петро ОНЧУЛ**, голова Донецького міжобласного відділення Національної спілки театральних діячів України, народний артист України, професор;
Марія ОЛІЙНИК, заступник голови Донецької обласної організації Всеукраїнського товариства ім. Т. Шевченка “Просвіта”

ХУДОЖНІЙ ФІЛЬМ ПРО УПА ПОБАЧИЛИ НА ФЕСТИВАЛІ ВОЄННОГО КІНО В МОСКВІ

14 жовтня, на Покрову, московська громадськість мала нагоду переглянути фільм сучасного українського режисера Олеса Янчука “Залізна сотня”. Це стало можливим завдяки участі стрічки в Міжнародному фестивалі воєнного кіно імені Ю. Озерова, організаторами якого виступили Федеральна агенція з культури та кінематографії Російської Федерації, Центральний музей Великої Вітчизняної війни на Поклонній горі за підтримки Міністерства оборони РФ.

Кінострічку “Залізна сотня” за мотивами книги Юрія Борця “УПА у вирі боротьби” було знято 2004 року, вона стала третім фільмом Олеса Янчука (після “Атентату” (1995) та “Нескореного” (2000), остання стрічка, присвячена

ПОДІЯ

постаті визначного керівника УПА генерала Романа Шухевича, також брала участь у Міжнародному кінофестивалі в Москві 2001 року).

У новому фільмі режисер звертається до теми визвольних змагань українців у 40—50-х роках ХХ ст. Події фільму “Залізна сотня” відбуваються в 1944—1947 рр., напружені епізоди боротьби УПА з радянськими підрозділами переплітаються у фільмі зі зворушливими картинами мирного життя, молодим коханням... “Залізна сотня” здобула нагороди на двох міжнародних фестивалях в Україні — у Ялті та Бердянську, де переможців визначають самі глядачі.

Прикметно, що демонстрація фільму, у якому виражене бачення історії, що цілком відрізняється від сформованих у радянський час стереотипів, відбулася у великому кінозалі Центрального музею Великої Вітчизняної війни на Поклонній горі.

● **Юрій БЕЗКРОВНИЙ**, м. Москва

Марія Іванівна, мама художниці Лесі Трофимчук, зробила внесок — 150 грн. на Тарасову церкву після смерті своєї доньки. Уже тяжкохвора Леся, дізнавшись про збір коштів на церкву — всенародний пам'ятник Кобзареві, — попросила Марію Іванівну внести гроші на рахунок "Української родини".

Не будемо тривожити її пам'ять вільними здогадами про те, що, можливо, уяву цієї надзвичайно талановитої монументалістки відвідали майбутні розписи майбутньої Тарасової церкви, що цілком вірогідно — саме Лесі Трофимчук було б доручено розробити ескізи до розписів Кобзаревих Храму: вся її попередня творчість, її глибоке розуміння і досконале

ДІВЧИНА НА РИШТОВАННЯХ

вміння, засвідчені майстерними роботами в Пістині й Олеському замку, промовляють про талант освічений, вдумливий, натхненний, достойний найвищої довіри і пошани.

У своєму листі, відгукуючись на моє прохання розповісти про Лесю, Марія Іванівна згадує, що, працюючи в Олеському замку, Леся познайомилася з Ліною Костенко, творчість якої глибоко шанувала. Ліна Василівна теж запам'ятала Лесю Трофимчук, згадала, що того холодного дня побачила художницю на ристованні, тоді, коли Леся працювала на

висоті. Вочевидь, у неї мерзли руки, мерзла й вона сама, бо внизу, згадує Ліна Василівна, клопоталася Лесина мама, вмовляючи її спуститися і зігрітися гарячим чаєм...

Запам'яталася Леся Трофимчук Ліні Василівні своєю роботою, стриманістю, розумною розмовою...

Ім'я Лесі Трофимчук серед офірувачів на Тарасову церкву. А її життя — це офіра великого таланту, великого служіння мистецтву. Друкуючи сьогодні спогади матері й першої вчительки образотворчого мистецтва майстра

рофимчук, мистецтво, а пода- церкви у селі

Пістинь, хочемо, аби художницю згадали її колеги й учні і долучилися до її думок. Якщо хтось із них захоче написати про незабутню Лесю, ми надрукуємо ці спогади, пам'ятаючи, що справжні митці, покинувши земні доколя, ніколи не полишають небесних ристовань...

Любов ГОЛОТА

ПО-РІДНОМУ, ПО-МАТЕРИНСЬКОМУ

чання отримала призначення у Львів. Працювала викладачем, старшим викладачем Львівського інституту прикладного та декоративного мистецтва.

Під її керівництвом відновлено храм на Косівщині. Розписи церкви Успіння Богородиці села Пістинь Косівського району Івано-Франківської області виконані у техніці енкаустики.

Наступним об'єктом був Олеський замок, що на Львівщині, підпорядкований Львівській галереї мистецтв. Розпис художніх робіт виконано в техніці енкаустики. Роботи виконувалися з наполегливістю і натхненням. Презентація об'єкта Олеського замку планувалася на кінець 2003 року. Художниця мріяла після закінчення розпису Олеського замку на презентації зустрітися зі своїми керівниками, вихователями, викладачами, професорсько-викладацьким скла-

Після публікації репродукцій художніх робіт із розпису церкви на Косівщині в журналі "Образотворче мистецтво" художниця зрозуміла, що отримала високу оцінку, професійну підтримку, ще більше повірила у свої можливості й віддавала всі сили й енергію виконанню художніх робіт на стінах замку. Працювала над розписом наполегливо, не гаючи ні хвилини. Леся повірила в себе, відчула, що обрала правильний напрям у творчій роботі.

Прийшла глибока впевненість у потребі звершити її, і вже ніщо і ніхто — до кінця не звернув її з обраного шляху!

Після виконання нею розпису старовинної пам'ятки — Церкви Успіння Пресвятої Богородиці — минули роки, та представники релігійної громади й досі згадують Лесю, вони завжди відвідували її у Львові. Широ дякуючи за сумлінну працю, вручаю-

чи пам'ятні подарунки, розповідали, що у церкві для неї щоразу правиться служба Бога "За здоров'я". Леся схвилювано розповідала про зустріч із віруючими — ці зустрічі надихали її, бадьорили, морально підтримували!

Та не судилося їй завершити задумане для рідної України, яку дуже любила! Моя Леся мала велику любов до Батьківщини, і ця любов була високолюдною, виявлялася у творчому служінні, у вдячності всім, хто її навчав і виховував. Із нетерпінням чекала завершення робіт у замку. Мріяла після повного завершення розпису на презентації зустрітися з усіма, хто був причетний до її виховання і широко подякувати.

Глибоко надихнула Лесю на роботу Ліна Костенко, яка побувала в Олеському замку. Побачивши її і почувши оцінку власних творчих робіт, художниця працювала ще з більшою впевненістю і вірою у власні сили. Ніна Матвієнко — улюблена співачка Лесі. Вона була зразком терпіння у важкій мистецькій справі. Вони маленькими ходили одними стежками (на вулиці Дорогожицького в

Києві), коли вчилися. Про це Леся завжди згадувала.

Тяжко мені зараз згадати тих, із ким Леся вчилася, із ким працювала — горе стерло пам'ять. Але я добре пам'ятаю, як моя дочка дружила з бібліотекою і книгами, якою вона завжди, з самого малу, була дорослою, відповідальною. Завжди за працею. Ще до 10 років її творчі роботи друкувалися в журналі "Барвінок".

У Львові Леся дружила з фахівцями Ярославою і Ярославом Мотиками, професором Володимиром Олександровичем. Леся не була одружена, не мала діток. Жартує говорила, що "народилася для творчої праці, для мистецтва, для людей, а не для себе". Поховали Лесю у Львові на Янівському цвинтарі.

З повагою **МАРІЯ ІВАНІВНА, мама Лесі ТРОФИМЧУК**

Леся народилася в Новограді-Волинському на Житомирщині 10 червня 1953 року. У незабутній 1964 рік, після виповнення 10-ти років поїхала вступати до Київської Республіканської художньої школи на навчання. Поїхала до великого Оксана знаць. Іспити склала успішно, бо з відзнакою закінчила 4-й клас.

Росла, виховувалася, навчалася у Києві.

По закінченні 11-го класу навчалася в Дніпропетровському художньому училищі, котре успішно закінчила достроково.

Завершила навчання у Харківському художньо-промисловому інституті. Після нав-

дом, професійними діячами, котрі її підтримували, високо оцінюючи художні твори. Фахівці — українські й закордонні, котрі побували в замку, високо оцінили розпис, записавши свої враження у Книзі відгуків.

неністю і вірою у власні сили. Ніна Матвієнко — улюблена співачка Лесі. Вона була зразком терпіння у важкій мистецькій справі. Вони маленькими ходили одними стежками (на вулиці Дорогожицького в

Першого вересня 2005 року минуло два роки, як відійшла за межу земного життя відома львівська художниця-монументалістка Лариса Степанівна Трофимчук. Її душа увійшла у Царство Небесне, а особистість повинна зазнати пошани і після смерті.

Скотилося за небосхил сонце Лесі, а в небесній любові до мистецтва світять нам її мистецькі витвори.

Ім'я Лесі Трофимчук як художниці-монументалістки завжди привертало і привертає увагу всіх, хто знав її особисто і хто знайомиться з її творами нині, вивчаючи ескізи, розписи церков та Олеського замку.

Важко говорити, що померла наша любя Леся, у якої було багато підготовлених планів на майбутнє. Із самого дитинства ні на день, ні на хвилину не припиняла вона своєї улюбленої праці.

Завершувалися розписи в Олеському замку, робота підходила до завершення, уже готувалася здача об'єкта, коли у Лесі різко погіршилося здоров'я.

Вона вимушено залишила роботу і більше не повернулася. Медики львівської клі-

НЕЗАБУТНЯ ЛЕ-

нічної лікарні швидкої медичної допомоги доклали зусиль, рятуючи життя Лесі, але тяжка хвороба перемогла.

Треба було знати Лесю, щоб зрозуміти, чому вона працювала з величезною наполегливістю і натхненням. Це було її спасіння! Виконання циклу енкаустичних композицій на темі Апокаліпсиса підходило до завершення. Це були її замисли, її мрія. Розпис був для неї способом існування, вона не уявляла себе без нього. Леся мріяла залишити художній розпис для майбутніх поколінь і нашої рідної Неньки України, котру безмежно любила.

Людини немає з нами, але є її художня творчість, безцінні історичні ескізи художнього мистецтва. Леся надзвичайно тонко відчувала і розуміла, що її праця потрібна. Адже вона була надзвичайно багатогранною, зберігаючи цінність і цілеспрямованість натури, зайнятість і вірність своєму покликанню. Мистецтво було для неї способом життя.

Ось чому вона з нетерпінням мріяла, коли буде повністю оцінена її закінчена праця з розпису об'єкта. Леся жила і росла особливо — за натурою, зовнішністю і внутрішніми поглядами, — це у ній проявилось з дитячих років і збереглося назавжди.

Я викладач і вихователь її до 10-ти років, нині уже літня людина, все життя стежила за її зростанням у мистецтві. Дивлячись на неї, я в її особі бачила Ангела і завжди була безмірно рада після зустрічі.

О, як хочеться прокритичати про це до Бога! Але звертаюся до всього мистецького середовища України і сподіваюся дожити до тієї години, коли професійні, провідні поста-ті звернуть увагу на Лесину художні витвори і оцінять їх по заслугі.

Безмірний жаль, що мисткиня не дожила до справжнього визнання, але я сподіваюся, з вдячністю звертаючись до викладачів Київської Республіканської художньої школи, Дніпропетровського художнього училища і Харків-

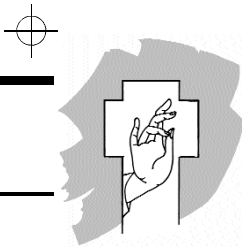
ського художньо-промислового інституту, котрі працювали після нас із цією дитиною, віддавши їй свої знання, уміння, навчивши фотографувати оком і вловлювати пам'яттю все те, що потрібно нанести на стіну або полотно, що вони напишуть про Лесю, про її талант.

До навчання додавши Божий Дар, Леся по пам'яті писала портрети. Давайте й ми напишемо її портрет, згадаймо її, глибоколюдну, з високими професійними знаннями, Лесю, народжену у Зв'язелі. Безмірно вона любила Україну, для неї це було понад усе. Смерть не розірвала того живого зв'язку, який Леся встигла налагодити у художньому середовищі, — я вірю в це.

Я знаю, що сьогодні пишуться витвори-ми Лесі митці, художники в Україні й за кордоном, хто знав її безпосередньо і хто знайомий з її творами. Леся живе у своїх творах, вона завжди з нами, в нашій пам'яті і нашому серці.

Олена ПУГАКОВА, колишній директор Паладу піонерів, м. Новоград-Волинський Житомирської обл.

Церква Успіння Богородиці у селі Пістинь на Косівщині — дерев'яний однокупольний храм 1600 року побудови. Висота купола 10 м, діаметр — 4 м, внутрішня площа молитовної зали близько 128 кв. м. Завдяки напрочуд вдалому розташуванню — на стрімкім скелястім березі, межі нареченою за іменням села річкою Пістинька та впадаючим у неї гірським потічком із промовистою назвою Йордан, — маленька церква не загубилася серед величного карпатського ландшафту й донині витримує конкуренцію розташованих обабіч сучасних забудов.

Слід віддати належне, не тільки тутешні майстри вміли вдало поставити високої мистецької вартості споруди, але й їхні нащадки дбайливо охороняли витвір рук своїх пращурів. Під час війни, коли окупанти переплавляли церковні дзвони на метал, пістинськими не скористалися, бо місцеві мешканці передбачливо зберегли їх у землі. По війні в церкві не правилось, були навіть спроби зруйнувати будівлю, та невдалі — завдяки активним заходам населення. Згодом у храмі влаштували музей кераміки. Нині відома пам'ятка архітектури охороняється державою.

На сучасному етапі культові споруди повертаються до свого прямого призначення. Постала проблема у відновленні численних храмів і створенні нових. Тепер відчутний брак відповідних спеціалістів, які б не тільки розумілися на монументальній справі, а й добре знали технологію храмового розпису та іконографію. Немає чому дивуватися: традиції було забуто, коріння перервано, школи не існувало. І тому серце обливається кров'ю, коли дивишся, як спалювали ще більш давній і загальновідомий храм у Коломиї, де донедавна був музей писанок, обштукувавши стіни плитами ДСП й бездарно познущавшись над пам'яткою. Були зазіхання з боку львівського будівельного кооперативу в такий спосіб “ушляхетнити” й церкву в Пістині. Та нерозважливо втручались в організм споруди з “модними” й нетривкими матеріалами, — реставраційна справа потребує високої моральної та мистецької відповідальності. Адже з правіку відомо, що колоте дерево довше стоїть.

Вивчаючи доробок попередників, доводиться визнати слушним допущення дослідника Г. Вздорнова: “...поява фрески, що широко трактує тему Софії-Премудрості, була, можливо, продиктована замовником розпису на тій підставі, що свято Софії прийшлося на один день зі святом Успіння, якому присвячено волотовську церкву”. Так викристалізувалася ідея відродити давню іконографію, для втілення якої “просилася” не менш стародавня й призабута техніка енкаустики. Визначаючи місце живопису в монументальному мистецтві, Б. Віппер зауважив: “Якщо архітектура створює простір, а скульптура — тіла, то живопис поєднує тіло з простором...” У залежності та з урахуванням специфіки виду мистецтва, із запи-

ВІДНОВЛЕНИЙ ХРАМ НА КОСІВЩИНІ

Інтерпретація образу Богоматері як Премудрості Божої у мистецтві візантійського кола та відродження давньої іконографії у церкві Успіння Богородиці села Пістинь

рунтуванні ідейного задуму, іконографії та програми образно-композиційного рішення.

Обґрунтування зображення євангелістів і отців церкви з персоніфікаціями надихаючої їх Премудрості, що неодноразово зустрічаються у мистецтві візантійського ареалу, докладно подає у праці Є. С. Смирнова.

Найбільш ранній приклад відповідного сюжету — мініатюра Россанського Євангелія VI ст., де поруч із Марком стоїть Богоматір, фігура якої символізує у даному випадку Софію. Чи не найпершим взірцем персоніфікації Софії Премудрості в образі ангела без євангеліста є фреска VI ст. у катакомбі Кармуз поблизу Олександрії. Алегоричні мотиви, що сягають часів еллінізму й підкреслюють мудрість християнського віровчення, були характерні для мистецтва македонського ренесансу, в тому числі й пів-

У латинській християнській літературі поняття Софія витісняється майже синонімічним означенням містично витлумаченої “церкви”, і тому “софіологія” у католицькій традиції майже не відома. Інакше у Візантії, де великої ваги набуває розвиток образу Софії як символу теократичного принципу, а особливо в Київській Русі, куди християнство прийшло під знаком Софії. Митрополит Іларіон порівнює хрещення з приходом Премудрості Божої, себто Софії, якій були присвячені побудовані в XI ст. три головні храми Київської держави. На вельми сприятливому ґрунті православ'я до початку XV ст. склалася виняткова іконографія Софії у подібні вінецьного крилатого ангела, що цікаво еволюціонує як у візантійсько-давньоруській, так і в пізньокатолицькій традиції, поступово наближаючись до образу Діви Марії як просвітленого лику, в якому стає “софійним”, облагороджується весь космос. Проте витоки цієї тенденції сягають палеологівської епохи. Саме тоді досягло своєї

це, а також враховуючи присвячення культової споруди Божій Матері, випливає, що на південно-східній стіні, звідки, як правило, починається “рух” фігур у розпису, зображено архангела-провісника Гавриїла у прозоро-блакитному хітоні, який ніби кристалізується у безмежно-холодному просторі. Стримано-брунатний гіматій, як передчуття драми, потенція апофеозу відвертого вибуху гарячих кольорів у шатах допомагає окреслити постать останнього архангела, Уриїла. Заангажована широка амплітуда формально-пластичних засобів, але мова ведеться не сюжетами, а символами, і для її розуміння вимагається не так візуальне сприйняття, як співучасть і максимальна концентрація душевних сил. Урешті, й сама драматургія благої вісті еволюціонує за наростаючою спіраллю, щораз підносячи емоційне напруження на щабель вище. У Матвія пристрасні, упевнені інтонації, здатні переконати в неспростовності виборюваних істин. Марків оголений, “сповідальний” стиль, що часом викликає дорікання у переобтяженні, сприяє душевній рівновазі та духовному прозорінню. Лука, як правило, загострює акценти пластичної фрази, й емоційне напруження досягає найвищої шкали. А далі Іоанн здійснює подиву гідний перехід із площини викладу в інший вимір провідних істин, де “Страшний суд” — цілком нормальне явище, що надає душі нової якості, яка, за влучним висловом Бердяєва, визначається як “напружена духовність”. Звісно, кожне Євангеліє писано від руки, але крізь призму образного сприйняття треба дивитися на перше з них — очима (лічильно-оглядовий план, перелік фактів); на друге — мозком (спроба логічно донести, обґрунтувати події, про які йдеться в тексті); на третє — серцем (емоційне напруження викладу); а четверте, так зване “Євангеліє любові”, — крик душі, де кожна сцена — не сюжет, а шок, що ніби знімає з нас багатовікову душевну анестезію. Таким чином, саме писання торує шлях формально-образотворчим засобам. Перша група фігур статична, вони сидять симетрично, врівноважуючи одна одну. З наростанням у

Розписи церкви Успіння Богородиці села Пістинь Косівського району Івано-Франківської області в техніці енкаустики під керівництвом старшого викладача кафедри живопису Львівського інституту прикладного та декоративного мистецтва Л. С. Трофимчук виконали студенти: Я. Данилів, Г. Світяшук, І. Закамуліна, Г. Турчик, В. Сидорова, М. Шимон, П. Братівник.

Свідомий себе майстер зуміє “прочитати” мереживо структури, зрозуміє “погляд” сучків-зіниць кількасотлітньої давності й не допустить, аби під склепінням церкви Успіння назавше “усохла” національно-культурна традиція — те тонке, вроджене відчуття матеріалу, освячене століттями досвіду, поняття конструкції формоутворень, органічно поєднаних із характером місцевого ландшафту й настінних малювань по дереву, притаманних західноукраїнському регіону. Хоча пістинська церква дотепер не мала розписів.

тів та умов його існування окреслюються три проблеми, що постають перед монументалістом. Перша з них — задана архітектурна ситуація. Хоча монументальний живопис “вторинний” щодо архітектури, проте другою невід’ємною складовою частиною специфіки монументального мистецтва є наявність великого ідейного потенціалу. Третя проблема, що постає перед мистцем, — це засоби реалізації, які поділяються на пластичні й технологічні.

Про архітектурно-ландшафтні передумови вже коротко говорилося вище. Більше варто зупинитися, на мою думку, на обґру-

деннослов'янського. Важливим є те, що вже в XI ст. вони приходять у культуру Київської Русі. Зокрема в “Повісті минулих літ” книги ототожнюються з ріками, що напувають Всесвіт, — мотив, який здебільшого зустрічається у композиціях з отцями церкви, Премудростями та нуртуючими джерелами. За свідченням М. Покровського, на стародавніх пам'ятках дуже багато прикладів зображення агня на горі, з якої витікають чотири струмки, й до них жадібно припала решта агнів, що символізують паству, а гора — церкву, що напуває духовно. У вигляді агня зображено Христа.

кульмінації правічне прагнення візантійської культури до формульного виразу духовного, деїургічного начала світу, розповсюджуються персоніфікації Логоса, формується образотворча тема Ангела Великої ради. Найпоширеніші подібні пам'ятки на теренах південнослов'янського світу того часу, особливо Сербії.

Серед давньоруських пам'яток особливо місце посідають розписи церкви Успіння Богородиці села Волотово поблизу Новгорода, де євангелісти зображені разом із символічними за змістом та композиційно динамічно урізноманітненими персоніфікаціями, включаючи стінопис, де представлено Іоанна, що диктує текст сидячому Прохору. Кожен з євангелістів має символом натхнення відповідну алегоричну постать: одному вона віщує на вухо, іншому вказує на книгу, з третім вступає до бесіди. За всіма ознаками то уособлення Софії Премудрості Божої. Пізньобіблійна дидактична література дає образ Премудрості Божої, визначеної як ототожнення Верховного Отця. За сталою схемою міфологічних уявлень мудрість належить Діві. Ймовірно, що саме цим зумовлена присутність Софії в Богородичному храмі. На ранніх етапах розвитку уявлення щодо Софії ототожнювалися з ликом Христа-Логоса, а надалі — з третьою іпостассю Трійці, поняттям жіночого роду в семіотичних мовах — Духом Святим.

Із вищенаведеного логічно випливає, що в храмі, присвяченому Богородиці, найорганічніше вписується “софійна” тематика, і найдоцільніше саме “у розвої” притаманних їй еволюційних щаблів. З огляду на

текст елементу духовності акценти зміщуються, і друга група являє вже профільне зображення стоячої Софії в контраст до фасово розгорнутої постаті Марка. Третя сцена — апофеоз “софійності”, де вона в активному динамічному русі панує вже на двох третинах площини, скеровуючи палаючий божественним натхненням жест благодаті Господньої до Луки, що найпершим уподобився честі лицезріти й донести нащадкам образ Богоматері. На останній композиції Софія персоніфікована як духовне начало, що об'єднує євангеліста Іоанна й учня та послідовника його — Прохора. Правиця євангеліста в жесті благословіння скерована на глядача, який має нагоду залучитися “аки учень” до пізнання слова. “Споконвіку було Слово...” і не замучиться джерело духу. Кожна з композицій має виступати, ніби знак, петрогліф, що увібрав у себе весь шлях людства у поступі до вершини духовного вдосконалення.

Леся ТРОФИМЧУК,
старший викладач ЛДІПДМ